

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

РУСАНІВКА

Травневий вечір був теплим. Сонце лягло на спочинок. Смеркало швидко. Проїхали селищем уже знайомою мені дорогою, минули РТС, повернули ліворуч. Тепер прямо і Русанівка, сказав Головка.

Дорогою Андрій Кирилович коротко розповідав про колгосп, про село, про себе. Він до війни закінчив Московську сільськогосподарську академію імені Тімірязєва. З посади головного агронома Липоводолинської МТС в 1957 році був направлений головою колгоспу «Зоря комунізму» в числі тридцяти тисяч керівників різних районних, обласних і республіканських організацій країни, для укріплення керівної ланки колгоспів. Тоді ж був направлений у колгосп імені Чапаєва Лакіза В'ячеслав Макарович, який до того працював директором махоркової фабрики у місті Ромни, а тепер працює заступником у Головка. До 1957 року в Русанівці було три колгоспи: імені Чапаєва, імені 17 партз'їзду і «Зоря комунізму». Головка розповідав цікаво, з особливим говором, вживаючи слова, притаманні в розмові тільки йому. Цим він виділявся серед інших голів, що розмовляли з нами біля райкому. За розмовою і не помітив, як під'їхали до Русанівки.

Назва села Русанівка, напевно, походить від прізвища козака Русанова, як написано в багатьох історичних матеріалах. Він заснував поселення на лівому березі річки Хорол. Поселення носило назву Куров Брод, але вживалася і назва Разановка.

Виникнення села відноситься до середини XVII ст., приблизно до тих часів, коли були збудовані Гадяч, Охтирка, Недригайлів. На сторінках Вікіпедії можна прочитати, що село входило до володінь князів Вишневецьких. Їм належало більше 130 тис. господарств, у тому числі й ті, що були на території Русанівки.

Саме поселення Русанівка не мало вигляду села. Жили тут переважно на лівому березі річки Хорол окремі поселенці - втікачі від кріпосного гніту. Хуторці мали різні назви: Буймир, Бухалів, Жукове та інші.

На початку вісімнадцятого століття шведські війська Карла XII, просуваючись з Новгород-Сіверська до Полтави, пройшли через Липову Долину. Ставка короля була в Русанівці, а в Липовій Долині знаходився шпиталь шведів.

З 1764 року Русанівка належить гетьману України Кирилові Розумовському. В 1782 році в селі нараховувалося 217 людей. У 1776 році збудована перша церква, яка згоріла від грози у 1778 році.

У 1800-1810 рр. була збудована Миколаївська церква, яка є понині.

У 1802 році село стало волосним центром спочатку Глинського, а через рік - Гадяцького повіту. В 1863 році Липова Долина відноситься до Русанівської волості.

Сільські господарства працювали на пана Янжуля, що жив у Побиванці. Бідні селяни наймалися до поміщиків в інші села - графа Гудовича в Байраці, до Войники у Войнівщину, до Туманського і Кривошеева в Панасівці та інших. Під кінець XIX ст. переважна більшість землі в окрузі Липової Долини належала козацьким шляхтичам Туманським.

З 1876 року почала діяти перша лікарня, збудована земством, де працював один лікар Антоненко і три середніх медичних працівники.

За даними на 1859 рік у власницькому, казенному та козацькому селі Русанівці Гадяцького повіту Полтавської губернії мешкало 3058 осіб (1463 чоловічої статі та 1695 - жіночої), налічувалось 364 дворів господарства, діяла православна церква.

1880 року в селі відкрита трикласна земська школа, де навчалося 65 учнів та працювало три вчителі, а в 1889 році в селі відкривається земське народне училище, а також церковно-приходська трикласна школа. В цей час у селі нараховувалося 724 двори. До села входило 6 хуторів.

1897 року в селі нараховувалося вже 4, 5 тис. жителів, була церква, лікарня, декілька магазинів, приходська школа і школа грамоти. В 1908 році три вчителі навчали 152 дітей. Це були самі хлопці. Працювало дві кузні. До 1903 року в селі було більше 50 вітряних та 3 водяних млини.

У 1912 році збудовано приміщення чотирикласної школи, де працювало три вчителі. Навчання в ній почалося 1914 року.

Першим головою сільської ради був комуніст Даць Григорій Григорович. На початку 30-х років були створені колгоспи. Першим головою колгоспу був обраний Бардак Семен Прокопович. Передова ланкова - Острішко Парасковія Омелянівна - за вирощування тютюну, стала першою учасницею сільськогосподарської виставки в Москві. Вона була обрана делегатом восьмого з'їзду Рад. У селі працює будинок культури, середня загальноосвітня школа, лікарня, бібліотека, сім магазинів. Така коротка офіційна інформація про село.

У невеликій конторі колгоспу на нас чекали члени правління, спеціалісти, керівники всіх бригад і ферм господарства. Головка представив мене присутнім. Увечері, при освітленні контори газовими лампами, 29 травня 1958 року, рішенням правління колгоспу «Зоря комунізму» села Русанівки я був призначений головним агрономом колгоспу.

Коли закінчилося засідання правління, Головка підвіз мене до будинку, де я мав мешкати. Нас зустріла господиня. Привітна, вже не молода жінка, Анастасія Миколаївна Панасенко. Ми зайшли до помешкання. Це була невелика старенька з перекошеним ганком хата на дві кімнати, загальна кімната і кухня. В кімнаті стояв стіл накритий скатертиною, за столом понад стіною довгий, масивний, дерев'яний із різбленою спинкою ослін, покритий темно-вишневою фарбою, біля входних дверей стара з зашкеленими дверцятами шафа, два ліжка з металевими спинками, стілець, на якому стояло оцинковане відро з водою, ослін біля столу. На столі горіла газова лампа. В кімнату виходила половина печі з лежанкою, друга половина печі виходила на кухню. Між кухнею і кімнатою також були двері. Кімната була чиста, затишна. На стінах у рамках фотографії, над якими висіли вишиті рушники з домотканого тонкого білого полотна з конопель.

Головка поставив на стіл пляшку «Московської». З розмови було зрозуміло, що про квартиранта він домовився заздалегідь і що проживає він по сусідству. «подавай, Насте, нам повечеряти», - звернувся до господарки Головка. Та швиденько подала на стіл, вже заздалегідь наготовлену закуску.

- Так, що Александре, - з шосткинською вимовою звернувся до мене Головка. - Вип'ємо за твоє призначення.

Він налив у склянки горілки, подав і господині. Вона відмовлялася, але голова переконав, мов такий випадок, що потрібно випити. Головка полюблив випити, як стало мені відомо пізніше. Ми повечеряли, поговорили, як ведеться в таких випадках і я провів Головка до його будинку - він запропонував показати, де мешкає. Я повернувся до квартири.

З Анастасією Миколаївною детальніше обговорили про умови проживання, харчування. Розповів їй, що я одружений, маю дворічного сина. Запитав, як вона дивиться на те, щоб прийняла на квартиру, як перевезу сім'ю. Вона погодилася. Розмістимося, сказала вона і додала, що дочка проживає і працює в Києві, приїздить дуже рідко. А син із сім'єю проживає у сусідньому селі.

Вражень за день стільки, що не вміщалися в голові. Був четвер, за три дні, що пройшли на Сумщині, напереживався, багато пізнав і побачив нового, добряче стомився. Спав мало. Вранці, зі сходом сонця, проснувся. Поснідав. Вийшов у двір і чекав на Головка. Ввечері він сказав, що зайде за мною і підемо разом до контори. Буде знайомити з селом.

Незабаром підійшов Головка. Йти було недалеко, пройшли вулицею під хатами, що були праворуч, біля будинку Лисака Миколи, обсадженого деревами і кущами бузку від дороги, піднялися пологою дорогою на пагорб, пройшли повз кладовище, яке було від села і частини дороги густо обсажене також кущами бузку. На пагорбі ліворуч - приміщення лікарні, серед дубів і кленів, висаджених дбайливими руками на чималій площі кимось давно, скидалось на невеличкий парк. Спустилися з пагорба на великий вигін, долину. Далі ліворуч, з червоною покрівлею серед високих і товстих осик, виднівся сільський клуб. По дорозі нас зустрів бригадир другої бригади Олександр Петрович Ковбаса, який вийшов від свого будинку. Привіталися, познайомилися. Підійшли до контори. На східцях стояв і курив Іван Якович Білоус- головний бухгалтер колгоспу, який проживав майже поруч.

- Пізно приходите на роботу, товариші начальники, - з посміхом сказав Іван Якович.

- Ти на його прибаутки не звертай уваги - звернувся до мене Головка. - Він на роботу приходять так рано тому, що тікає, щоб жінка не застала щось вранці дома зробити. А тут працює язиком.

Головка щось сказав, звернувшись до Білоуса, і той за нами пішов до свого кабінету.

Андрій Кирилович провів мене до кабінету спеціалістів і показав моє робоче місце. За двома робочими столами розміщалися: головний економіст - Грицик Василь Кирилович, головний зоотехнік - Синько Лідія Семенівна, агроном по насінництву- Ганна Данилівна Данько, яка до вчорашнього дня була агрономом колгоспу.

Мені було відведене місце за столом з головним економістом. Недалеко від дверей, у кутку, стояв невеликий стіл з приставленими до нього двома стільцями. Шафа під склом була заповнена документами. Андрій Кирилович узяв у ній папку, витяг із неї невеличку книжечку, подібну до учнівського зошита світло - голубого кольору, і подав мені. Це посадова інструкція головного агронома колгоспу.

- Уважно прочитай, ознайомся і після обідньої перерви зайдеш до мене в кабінет, поговоримо про решту питань, що і як. Головко залишив кабінет.

Розпочалися сільські будні головного агронома колгоспу.

Василь Кирилович Грицик поздоровив мене з призначенням на посаду і побажав успіхів, присутні приєдналися до поздоровлення. Тепер мені буде легше, а то з двома жінками важкувато. Сто грамів випити і то ні з ким.

Василь Кирилович - людина з досвідом, працював головним бухгалтером в одному з колгоспів до об'єднання, пройшов війну - інвалід. Лідія Семенівна - молода жінка з невеликим досвідом роботи, закінчила технікум.

Ганна Данилівна - вже не молодих років, після закінчення технікуму довгий час працювала дільничним агрономом Липоводолинської МТС. А після її ліквідації перейшла працювати в колгосп. Усі з сім'ями проживають у Русанівці. Коротко розповів про себе. Слухали зацікавлено, задавали запитання, цікавилися сім'єю. Після короткого знайомства взявся вивчати інструкцію, де зокрема написано:

I. Загальні положення.

Головний агроном належить до професійної групи «Керівники».

Призначення на посаду головного агронома та звільнення з неї здійснюється із дотриманням вимог Кодексу законів «Про працю» в Україні.

Головний агроном підпорядковується безпосередньо голові колгоспу.

За відсутності головного агронома його обов'язки виконує особа, призначена у встановленому порядку, яка набуває відповідних прав та несе відповідальність за належне виконання покладених на неї обов'язків.

Головний агроном у своїй діяльності керується чинним законодавством України, наказами та інструкціями відповідних галузевих міністерств, цією посадовою інструкцією та іншими нормативними документами, затвердженими у встановленому порядку.

Головний агроном повинен знати:

- закони, постанови, накази, розпорядження, рішення та інші нормативно - правові акти органів державної влади і місцевого самоврядування з питань агропромислового комплексу, виробничої діяльності підприємства;

- інтенсивні технології сільськогосподарського виробництва, селекцію і насінництво, біологічні особливості культурних рослин та агротехніку їх вирощування;

- досягнення науки і передовий досвід роботи у галузі рослинництва;
- економіку, організацію виробництва, праці й управління;
- чинні положення про оплату праці й основи її нормування;
- чинні стандарти на продукцію рослинництва;
- земельне і трудове законодавство;
- законодавство про охорону навколишнього природного середовища;
- правила і норми охорони праці, виробничої санітарії та протипожежного захисту.

На посаду головного агронома призначається особа, яка має вищу освіту.

II. Завдання та обов'язки.

Здійснює організаційно - технологічне керівництво галуззю рослинництва.

Організовує розроблення і освоєння науково обґрунтованих систем землеробства, виконання заходів з інтенсифікації виробництва в галузі ефективного використання землі, основних фондів, трудових і матеріальних ресурсів, упровадження інтенсивних технологій вирощування сільськогосподарських культур та підвищення їх ефективності з метою збільшення виробництва і поліпшення якості продукції, зростання продуктивності праці і виконання на цій підставі планів та завдань з виробництва і продажу продукції рослинництва.

Забезпечує розроблення і упровадження агротехнічних та організаційно - економічних заходів, спрямованих на підвищення родючості ґрунту, зміцнення зернового господарства, створення міцної кормової бази для тваринництва.

Організовує вдосконалення технологій вирощування зернових та інших сільськогосподарських культур, проведення сільськогосподарських робіт у найоптимальніші строки і на високому агротехнічному рівні.

На підставі вивчення біологічних особливостей вирощуваних культур, сортів, властивостей ґрунту, кліматичних умов розробляє і впроваджує науково обґрунтовані системи сівозмін, захисту ґрунту від ерозії, його обробітку, застосування добрив, захисту посівів від шкідників, хвороб і бур'янів.

Організовує проведення меліорації земель, забезпечує раціональне використання земельного фонду, машино-тракторного парку, палива і засобів хімізації.

Організовує роботу з насінництва, розмноження районованого, перспективного і дефіцитного насіння, прискореного проведення сортозміни та сортооновлення, забезпечення господарства високоякісним сортовим насінням і правильного його застосування.

Бере участь у розробленні перспективних і річних планів розвитку господарства та госпрозрахункових завдань підрозділам. Розробляє технологічні карти, виробничі програми і плани з рослинництва.

Контролює якість і своєчасність проведення сільськогосподарських робіт, використання техніки, якість продукції, що виробляється, затрати праці і матеріально - грошових коштів у галузі, вживає заходів для запобігання збиткам.

Бере участь у складанні розрахунків і заявок на придбання мінеральних добрив, машин, устаткування та інших матеріально - технічних засобів для рослинництва, у розгляді і виборі проектів будівництва виробничих об'єктів та споруд для галузі та в приймальних комісіях з введення їх в експлуатацію.

Підготовляє і укладає договори продажу продукції рослинництва.

Забезпечує розроблення і впровадження заходів з наукової організації праці, атестації та раціоналізації робочих місць.

Проводить роботу з розвитку і впровадження системи контролю за використанням матеріально - технічних засобів, науково обґрунтованих норм виробітку, ефективного застосування чинних положень про оплату і стимулювання праці, пропаганди і впровадження досягнень науки і передового досвіду.

Організовує роботу з ведення книги історії полів, земельної шнурової книги та інших облікових документів, своєчасного складання звітів і подання їх до органів вищого рівня.

Бере участь в організації підготовки, підвищення кваліфікації і перекваліфікації кадрів.

Контролює роботу відділків, сільськогосподарських ділянок у галузі рослинництва, керує агрономічною службою.

Встановлює раціональні виробничо - економічні зв'язки галузі рослинництва з обслуговуючими та переробними підприємствами.

Контролює додержання працівниками рослинництва виробничої і трудової дисципліни, правил і норм охорони праці, виробничої санітарії та протипожежного захисту.

Забезпечує виконання законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

III. Права.

Головний агроном має право:

Ознайомлюватися з проектами рішень керівництва господарства, що стосуються його діяльності.

Брати участь в обговоренні питань, що стосуються виконання його обов'язків.

Вносити на розгляд керівництва пропозиції щодо покращення роботи, пов'язаної з обов'язками, що передбачені цією інструкцією.

В межах своєї компетентності повідомляти керівництву про всі недоліки, виявлені в процесі професійної діяльності, та вносити пропозиції щодо їх усунення.

Залучати фахівців усіх структурних підрозділів до вирішення покладених на нього завдань.

Вносити пропозиції про заохочення працівників, які відзначилися, а також про притягнення до матеріальної та дисциплінарної відповідальності підпорядкованих йому працівників, які не виконують належним чином свої посадові обов'язки.

Вимагати від керівництва сприяння у виконанні ним посадових обов'язків.

В межах своєї компетентності підписувати та візувати документи.

Удосконалювати свою професійну кваліфікацію.

Приймати управлінські рішення в межах своєї компетенції.

IV. Відповідальність.

Головний агроном несе відповідальність:

За неналежне виконання або невиконання своїх посадових обов'язків, а також за невикористання або неповне використання своїх функціональних прав, які передбачені цією посадовою інструкцією, а також правилами внутрішнього трудового розпорядку, - в межах, визначених чинним законодавством України та адміністративним законодавством України.

За правопорушення, скоєні в процесі здійснення своєї діяльності, в межах визначених чинним адміністративним, кримінальним та цивільним законодавством України.

За завдання матеріальної шкоди, в межах, визначених чинним цивільним законодавством та законодавством України про працю.

Потрібно було підписати, поставити дату, що ознайомився і зобов'язуюся виконувати. Ось і все. Більше нічого й не потрібно. Все сказано, визначені завдання, обов'язки, права, відповідальність і загальні положення.

Малувато прав на перший погляд. Зате завдань, обов'язків і відповідальності - не запам'ятати. А виконувати?

Задумався. Осмислити все було важко. Студентська романтика про спеціальність агронома скінчилася. Декілька хвилин посидів мовчки, вдивляючись у написане, вдаючи, що продовжую вивчати.

Підняв голову. Поглядом зустрівся з Грициком. Той усміхнувся і запитав:

- Так що, Олександр Васильовичу, збагнув, що потрібно робити агроному? Чи без пляшки розібратися важко?

Я звів плечами, також усміхнувся.

- Що тепер поробиш, як говориться, все у моїх руках. Тільки після прочитаного, відчуваю, що тепер руки опускати не прийдеться.

А ви говорите, персонально не ви, ви так тільки думаєте, а хтось інший говорить, що два дощі в маю і агрономи ... Чомусь мені здається, дорогий читачу, що не прочитав ти інструкції. Пропустив. Мовляв, що там читати, марно тратити час. Ні, не те і не так, як ти подумав.

Переконливо прошу, наберись терпіння і прочитай, вдумайся в прочитане, будь ласка, хоч трішечки матимеш уяву, чим займалися і займаються агрономи. Підкреслю і наголошу: агрономи. Написав я це не випадково, більшість не знали і не знають нелегкої праці сільського агронома.

Я виріс у селі, сім'ї хліборобів. А там мудрі селяни говорили, що агронома слухай, а дідового слова не забувай. Слово діда - це була мудрість багатьох-багатьох поколінь, яку вони набули у важкій праці для того, щоб виживати на різних землях, за різних погодних умов і стихій. Агроном працює не за календарем, а за умов, які посилає нам природа.

Пропрацювавши більше півсотні років, я не пригадую, щоб рік на рік був подібний, чи то по часу посіву, чи дозріванню, чи збиранню врожаю. Треба постійно спостерігати й аналізувати, відчувати душею, що хоче земля, що хоче рослина, вони живі і коли цього не відчувеш, справжнім агрономом не будеш, потрібно, окрім академічних знань, мати душу хлібороба, мати досвід.

Правда, сьогодні нові порядки, нові умови, нові вимоги, нові закони, все по - новому. Нова агротехніка, вірніше, нові принципи виро-

В.К. Грицик

щування врожаю, нові, інколи далекі від агротехніки, прийоми виростити і вторгувати. А що буде із землею, то вже будуть вирішувати інші. Великі мислителі говорили, як тільки служіння суспільству перестає бути головною справою громадян і вони надають перевагу служити йому своїми гаманцями, а не особисто, - держава вже близька до зруйнування.

Жаль, що праця русанівських хліборобів, селян тих часів, та не тільки тих часів, коли ми працювали на полях села і вирощували непогані врожаї, так оцінена сьогодні.

Складна, нелегка повсякденна і відповідальна була робота головного агронома великого багатогалузевого господарства. Та не тільки агронома. Всіх решти спеціалістів, керівників і головне - селян, основних творців багатства села. Той, хто працював на селі, мене розуміє.

Сім'я залишилася в с. Гайвороні, що на Київщині. Дружина проживала в будинку матері, працювала акушеркою в сусідньому селі Білійвці. Щоденно відмірювала по п'ять кілометрів до роботи. Син Валерій малий, на вихованні й утриманні баби Варки і прабаби Ярини. Зв'язок з ними практично відсутній. Телефон був у конторі колгоспу села. За сільськими мірками тих часів, недалеко. Але зателефонувати додому було складно. Попередньо домовлялися, коли буду телефонувати.

Я - то на мотоциклі, то на кінних дорогах чи лінійці (невеличкий спеціально для виїзду віз), то верхи в сідлі на коні щоденно на полях.

Керую, пізнаю, навчаю і навчаюсь, помиляюсь, інформую, звітую, прошу, вимагаю. Звикаю і втягуюсь у буденне сільське життя, багате своїми перевагами і недоліками. Людина звикає до всього.

Під кінець червня виїхав колгоспною машиною з шофером Олексієм Єфремовичем Собком за сім'єю. Далека незнайома дорога. На Суми приїхав потягом.

Не думав тоді, що прийдеться їздити впродовж більше піввіку по дорозі Суми- Київ. Незнайомі села, які майже нічим не відрізняються від сіл на Київщині, міста Лохвиця, Пирятин, Бориспіль, проїхали Київ. Люди, які постійно живуть на одному місці, не можуть відчувати того, що відчують ті, котрі покинули рідні місця на деякий час, як вони стають ріднішими, ближчими і дорожчими, чого не помічав раніше.

А там, за сто кілометрів від Києва, Біла Церква - все близьке, знайоме, рідне. І Рось, і Тарганка, поля, ліси і луки, Надросівка, Володарка, Гайворон. Розповідав Олексієві про наш край, його особливості, про побут, власне, говорили про все, щоб час минав швидше. Вже майже під вечір приїхали у Надросівку. Дома була мати, батько був на роботі. В селі, якщо на одному кінці його щось трапилося, то на другому за мить всі знають. Хтось повідомив батька про мій приїзд. Батько прийшов, пообідали, дізнався про новини села і виїхали на Гайворон.

А наступного дня з Гайворона заїхали до батьків у Надросівку, щоб попрощатися, виїхали на Сумшину. Повернувся у Русанівку з дружиною і сином. Розмістилися у будинку, де проживав на квартирі у тітки Насті, як ми її називали.

У дворі біля хати дружина Раїса і А.М. Панасенко (фото автора).

У вересні 1958 року я був у відрядженні в Сумах для оформлення районного стенду на обласну виставку досягнень в народному господарстві. Були присутні працівники райкому партії для загального керівництва і вирішення всіх організаційних питань. А я з агрономом Іваном Миколайовичем Мальченко з колгосу села Колядинець вирішували питання розміщення на стендах експонатів, що були зведені з усіх колгоспів району. В основному продукція рільництва. Експонати були подібні майже у всіх районних павільйонах. Липово-

долинський район мав свою особливість. У павільйоні був виставлений макет свині, обклеєний суцільно зернами кукурудзи, який розміщувався на підвищенні, обкладеним початками кукурудзи.

Фрагмент районного павільйону на обласній виставці.

За столом І.М. Мальченко (фото автора).

Чия то була ідея і хто був автор макету, я не пам'ятаю. Але добре пам'ятаю, що мені з Мальченком довелося немало прикласти зусиль, щоб наклеювати і переклеювати зерна кукурудзи на макеті. Макет надав особливої привабливості павільйону нашого району. І головне, що це було на тему дня. Значення кукурудзи мало велике. Вона при Хрущові стала називатися «царицею» полів. Горох — «царем» полів. Цар і цариця на полі були. А пшениці і жита площі зменшували. Біля нашого павільйону було чи не найбільше відвідувачів.

Уже в жовтні мене обрали секретарем колгоспної комсомольської організації. Комсомольців у колгоспі було багато. Робота знайома, в інституті очолював комсомольську організацію групи, був членом комітету комсомолу курсу. Це допомогло мені швидше познайомитися з молоддю села. Різні заходи в будинку культури, спортивні змагання, збори, членські внески і багато чого іншого. Працювала художня самодіяльність. До свят завжди готували концерти. Клуб і бібліотека працювали щоденно. Регулярно демонструвалися фільми. Молодь вечорами відпочивала в клубі.

Із завідуючим клубом Володимиром Яковичем Рудем агітували учасників для проведення концерту, вистав, підбирали репертуар. Активно нам допомагала Анастасія Данилівна Моргунова - завідуюча

бібліотекою. Вона підбирала тексти постановок, пісень, радила, як краще підготувати учасників художньої самодіяльності до виступу, була нашим помічником і консультантом.

Село жило своїм спокійним цікавим життям. У колгоспі розпочали складати виробничий план на 1959 рік. У цей час уже була введена посада економіста. Економіст, агроном, зоотехнік майже щоденно сиділи над складанням планів до півночі. Для Головка робити розрахунки - було хоббі. Все своє життя він пропрацював у МТС агрономом і що-що, а планувати любив і умів. При появі в конторі він брав у руки рахівницю і перевіряв різні розрахунки, то відомість нарахування заробітної плати, то надходження і витрати коштів, то затрати коштів по галузях. Мене така його робота, якщо можна сказати, що то була робота, дивувала. Це відволікало працівників бухгалтерії, вони нервували, відволікалися від основної своєї роботи, шукаючи документи. Головка жодного разу не говорив ні зі мною, ні з зоотехніком про питання безпосередньо нашої роботи. Так він поступав і з іншими спеціалістами. Не було у нього бажання працювати із спеціалістами. Він діяв методом, розказав, що робити, дав завдання і виконуй. А щоб послухати пропозицію спеціаліста, чи що інше, цього не було.

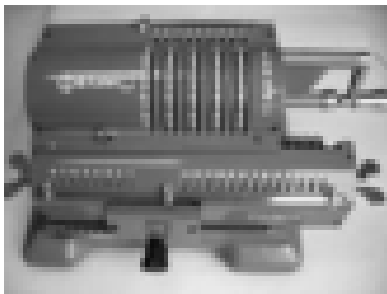
Складалося враження, що він недовіряє і перевіряє бухгалтерів. Зрівнятися з ним по швидкості проведення підрахунків, потрібно сказати правду, ніхто не міг. Це дійсно було його хоббі. Він самолюбився своїм умінням працювати на рахівниці.

Іван Якович Білоус - головний бухгалтер колгоспу, досвідчений, десятки років працював бухгалтером і то поступався йому. Головка інколи виявляв незначні, не варті особливої уваги помилки в підрахунках, зроблених бухгалтерією. І тоді на адресу бухгалтерії сипалися слова не з літературного лексикону. Після таких перевірок працівники бухгалтерії висловлювали своє незадоволення, коли голова залишав приміщення. Знаючи прискіпливість Головка до планування, вірніше до математичних підрахунків, я за декілька місяців напруженої роботи навчився досконало робити розрахунки, креслити таблиці, рахувати на арифмометрі і рахівниці. По декілька разів перевіряли підрахунки один у одного, як говорили, на свіжу голову.

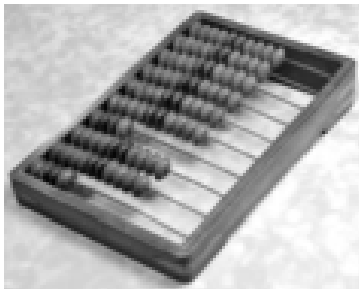
Про арифмометр. Арифмометр - невеличка, механічна настільна обчислювальна машина для виконання додавання, множення, віднімання і ділення чисел. Сьогодні це вже музейна рідкість. Найпоширеніший був у той період арифмометр «Фелікс». Випускався з 1929 року до кінця сімдесятих років. Дозволяв працювати з цифровим по-

казником 9 знаків і отримувати відповідь - цифру до 13 знаків. Це була проста і надійна лічильна машина. Він не поступався за довговічністю роботи зарубіжним арифмометрам.

Це саме просте механічне облаштування для проведення арифметичних розрахунків, один з перших обчислювальних пристроїв. З найвідоміших різновидів рахівниці є російська рахівниця, яка була розроблена в Китаї. Слід сказати, що сьогодні ще можна її побачити, а от арифмометра практично ні. Проста, не складна у виготовленні й користуванні рахівниця, пережила вже на той час механічний пристрій арифмометра. Говорять, що ні перед чим людина так не безсила, як перед могутністю простоти, що нас оточує. Підтвердженням цьому є рахівниця.

Арифмометр «Фелікс» тих часів.

Рахівниця.

Прогрес у вдосконаленні обчислювальної техніки був великий. Особливо останні роки. Тому вирішив показати на фото обчислювальну техніку, за допомогою якої мені доводилося робити розрахунки і складати плани. Зазначу, що встигали на тій техніці робити те, що роблять сьогодні бухгалтери і економісти на електронній. Робили своєчасно і якісно. Я інколи бачив, відвідуючи господарства, що окремі працівники бухгалтерій перевіряли при допомозі рахівниці, чи не зробила помилку. Планування, проведення різного роду розрахунків, мені дуже знадобилися на всіх посадах, де я працював.

Потрібно сказати, що Головка тоді, на мій погляд, проводив засідання правління підготовлено. Розумно, аргументовано, з розрахунками, завжди виступав на правлінні і партійних зборах. Проводив навчання зі спеціалістами і керівниками бригад. Виступав на різних нарадах, зборах, що проходили в районі. Вносив пропозиції, приводив розрахунки, критикував недоліки в роботі спеціалістів і керівників районної ланки. Я був у захопленні від його ерудиції, практичних навичків у плануванні.

Він виступав у районній газеті зі змістовними статтями. Був грамотний, досвідчений керівник - а наслідки показників роботи колгоспу були незадовільні. І дійсно, як говорить народна мудрість: що потрібно робити, знають всі, а вміють робити одиниці.

Головка належав до тієї категорії керівників, який знав, що потрібно робити, умів про це розповісти, самолюбивався своїми знаннями, а організувати роботу йому було не завжди під силу. Мені, тоді ще молодому агроному, думалося, що він і не дуже цього бажав. Спеціалістів він не помічав, завжди за всіх вирішував сам. Районне керівництво його роботу було незадоволене. І на початку 1959 року його звільнили і головою колгоспу обрали Василя Степановича Підлужного.

Раніше він працював головою колгоспу у селі Яловий Окіп. Це був керівник зовсім іншого складу. До війни закінчив курси шоферів. Пройшов війну. Повернувся комуністом, з хорошою характеристикою. На фронті возив високих рангів командирів.

Батько його був знаним ковалем в селі Панасівці, славився добрим господарем, утримував велику пасіку. Проживав у добротному будинку, звичайно для тих часів. Секретар райкому партії Бердицький, надавав велике значення, підбираючи претендентів на керівні посади, хто їх батьки, які вони господарі, як поведуться у селі, чи поважають їх люди. Звичайно, це був розумний підхід. Яблуко від яблуні далеко не відкочується. Ця народна мудрість завжди привертала увагу. Правда, можна і заперечувати, якщо врахувати, у якому місці стоїть яблуня. Якщо яблуня стоїть на схилі чи під горою, то яблуко від неї може закотитися дуже далеко. І таке в житті буває. Керівників з освітою, тим більше спеціалістів з вищою освітою, в районі в ті часи практично не було. І досвід показував, що потрібно особливо на посаду голови колгоспу підбирати господарника, який душею розуміє, що, коли і як слід робити.

Маючи такі характеристики, при відсутності кадрів, райком партії рекомендував Підлужного головою колгоспу. Господарство в Яловому Окопі було невелике. Пропрацювавши декілька років, він зарекомендував себе добрим господарем, колгосп був серед кращих. І Підлужний був рекомендований головою одного з найбільших господарств у районі «Зоря комунізму» с. Русанівка.

В.С. Підлужний

Ще молодий, високого зросту, красивий він складав враження вимогливого, знаючого, розсудливого керівника. В дійсності він таким і був. Господар. Звичайно, він поступався Головку в знаннях і уміннях говорити, планувати на папері, писати звіти, тим більше виступати з високих районних трибун. Йому не вистачало загальної підготовки і освіти для керівника такого рангу. Але талант керівника від Бога він мав. Говорять, що знання здобувають на рівні розуму, а мудрість від Бога, вроджена. Він мав ту селянську мудрість, якою умів користуватися. Обставини в колгоспі помінялися. Головний агроном, зоотехнік, інженер, економіст отримали, як спеціалісти, повноту влади і відповідальності згідно з положеннями та статутом колгоспу. На першому засіданні правління Підлужний наголосив:

- Розпорядження головних спеціалістів є обов'язковими для всіх керівників бригад і ферм. Від сьогодні всі питання вирішувати з головними спеціалістами. Розпорядження і вказівки спеціалістів, для вас закон. Виїзд, коней, закріплених за головою колгоспу, передайте агроному. (Це була упряжка з двох красивих рижих рисаків). Потрібно закупити для агронома новий мотоцикл. За зоотехніком закріпити постійний виїзд, потрібно підібрати найкращого коня, щоб було видно що то їде зоотехнік.

У бригадирів, завідуючих фермами та інших керівників середньої ланки за декілька днів змінилося ставлення до спеціалістів. При Головку ми привикли, що на нарядах, чи то на правлінні колгоспу все і за всіх розповість Головку, всім дасть наряд, а ми були присутні при цьому, слухали. До думки спеціалістів він не прислухався, тому і бригадири, завфермами наслідували його ставлення до спеціалістів. Мовляв, он голова сказав, а ти мені будеш розповідати, що мені робити.

При Підлужному на нарядах, чи то на правлінні колгоспу, кожен із нас, спеціалістів, говорив, що потрібно зробити, коли і де. Підлужний слухав і запитував, що кому не зрозуміло. Доповнював, деякі питання повторював, наголошував на головному і визначав строки виконання.

**Голова колгоспу
В.С. Підлужний
та агроном О.В. Климов
(фото Р.О. Климової).**

З перших днів роботи я став відчувати його, можна сказати, батьківське ставлення до мене. Він часто підкреслював при розмові з бригадами, що агроном закінчив інститут і слухайте, що говорить. Дивлячись правді у вічі, практичного досвіду у мене не було, і я більше старався прислухатися до бригадирів, радитися з ними. Бригадири були набагато старші за мене, всі вони годилися мені в батьки, окремі раніше працювали в колгоспах на керівних посадах, окремі - головами колгоспів. Звичайно, були малоосвічені, агротехніку розуміли на рівні отриманого досвіду. Старався з ними регулярно проводити навчання з питань агротехніки, планування сівозмін, застосування і впровадження нових перспективних сортів різних культур, захисту рослин, внесення добрив та інше. Тут я відчував себе на рівні і їм такі заняття подобалися, відчували від них користь. Ми знаходили спільну мову, я поважав і прислухався до них, бригадири поважали і слухали мене. У нас не було ніколи конфліктів. Наші відносини були такими, немов ми були одного віку.

В.Ф. Усик

П.Л. Тесленко

Добрі, ділові виробничі відносини склалися з бригадиром першої рільничої бригади Василем Федоровичем Усиком. Він не тільки допомагав мені добрими порадами, а й навчив їздити на коні під сідлом, за що був йому вдячний. Василь Федорович служив у кавалерії. І коли їхав селом верхи на коні, всі задивлялися.

Батьківське ставлення до мене було у бригадира третьої бригади Тесленка Петра Леонтійовича. Він був скромний, розсудливий, дисциплінований. Я відчував, що він більше інколи переживав за мене, а не за себе, коли у нього щось не лагодилося в бригаді. Це сталося з

моєї вини, упустив, говорив він. А вам через мене будуть неприємності.

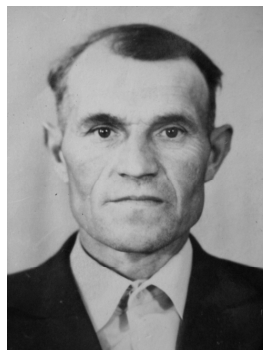
В його записнику, зтяганому по кишенях у чорній палітурці, зігнутому навпіл, можна було знайти все. План кожного поля, його розміри, що, де, коли сіяли та інше. І коли він приїздив на поле, де, приміром, орали трактори, перерахувавши борозни, чи замірявши ширину виораної ділянки, обраховував площу. Розміри поля у нього були на схемі. І коли планували розміщення посіву культур, з ним було працювати найлегше. Енергійним, правда, не завжди послідовним у прийнятті рішень, був бригадир центральної другої бригади, де розміщувалася контора колгоспу, Олександр Петрович Ковбаса. Фронтвик, з досвідом партійної і господарської роботи. Коли б у таких, як Тесленко, Усик, Рябоконт та багатьох інших, була спеціальна підготовка і відповідна освіта, вони б, переконаний, стали керівниками великих рангів. Добра згадка про бригадирів: Макієвського Олександра Юхимовича, який працював бригадиром другої бригади, після Олександра Петровича Ковбаси і Тарапати Івана Прохоровича. Принциповий, розсудливий, надміру, на перший погляд, суворий. Мав великий досвід практичної роботи, вмів слухати, коли йому робив зауваження, ніколи не ображався. Розмова з ним завжди була для мене повчальною. В свій час за виробничі показники він був направлений господарством, як учасник, на Виставку досягнень у народному господарстві в Москву. Довгий час разом з Василем Павловичем Бойком він працював на колгоспній пилорамі.

О.Ю. Макієвський.

Г.Ф. Пономаренко.

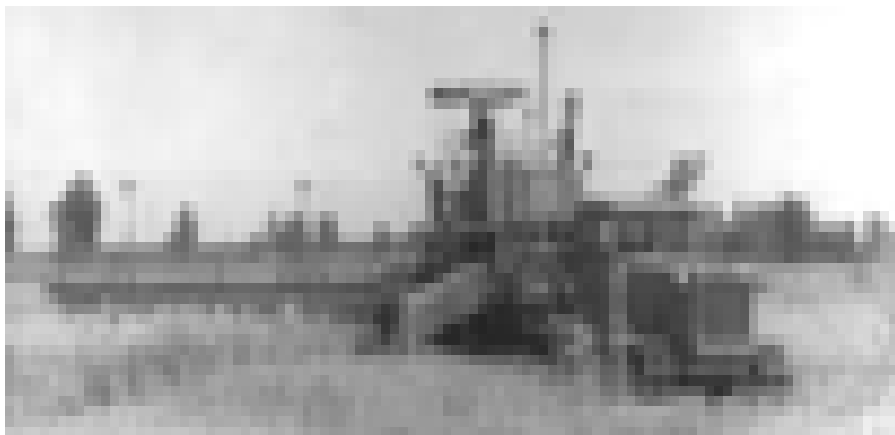

*Комбайнер
П.Ф. Горовенко.*

Добрі спомини залишив у моїй пам'яті Гордій Федотович Пономаренко, бригадир четвертої бригади. Людина, яка мала початкову освіту та селянський великий розум. Він своєю поведінкою, манерою одягатися, розмовою, був селянином і не соромився цього. З ним можна було посперечатися, порадитися. Він ніколи не ображався, спокійно умів вислухати, коли щось і не подобалося.

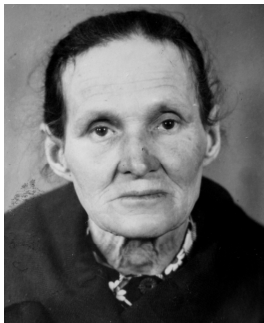
Про енергію й працьовитість Олександра Пилиповича Рябоконя, який працював бригадиром найбільшої тракторної бригади, яка обслуговувала другу і третю ріллянічі, можна розповідати багато. Його мотоцикл ІЖ-49 можна було зустріти у полі за будь-якої погоди. Він проживав у селі Лучка, але на роботу, до контори колгоспу приїздив дуже рано, перед тим побувавши на полях, де працювали механізатори у нічну зміну.

Пригадуючи 50-ті роки, не можна не згадати про технічну оснащеність села. В колгосп поступало багато різної техніки, зокрема трактори, комбайни, автомобілі. Переоснащення новими машинами йшло швидко. Заміна техніки вимагала від механізаторів села вчитися. Організовували курси при РТС, а також у колгоспі. На озброєнні у колгоспі ще були зернозбиральний комбайн РСМ-8, трактори ХТЗ, «Універсал», МТЗ-1 «Беларусь», КДП-35 та інші. Окремих машин вже давно немає, не всі, особливо молоде покоління, й уяви не мають про ті трактори і комбайни.

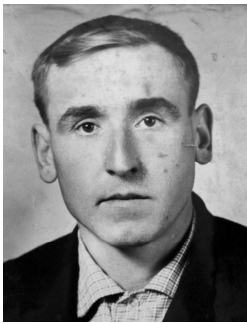

Причінний комбайн РСМ-8 на збиранні врожаю. Ці комбайни мали назву степових кораблів. Комбайнер стояв на містку за штурвалом і управляв жаткою, а вів по полю комбайн тракторист, до трактора якого був причіплений комбайн.

Серед комбайнерів, хто працював на такому комбайні, був і Петро Федосійович Горovenko, кращий комбайнер колгоспу. На зміну причіпним комбайнам прийшли самохідні СК-3, вони не мали кабіни для комбайнера. Проте, це вже був великий прогрес у комбайнобудуванні. Незабаром почали надходити більш потужні комбайни СК-4.

П.Г. Роєнко.

І.Г. Кроль.

М. П. Штанько.

Коли я працював агрономом, у колгоспі ще були трактори марок ХТЗ і «Універсал» з карбюраторними двигунами і на металевих зі шпорами колесах. Швидкість пересування їх була мала, на таких колесах, при тій будові трактора, де будь-яка амортизація відсутня, швидко рухатися не було можливості. Сидіння тракториста також було металеве. Відсутність будь-якого накриття.

Сьогодні дивно, що така була техніка. Але потрібно сказати, що прогрес у її розвитку був великий.

Трактор ХТЗ, потужність 31, 5 кінських сил, газовий карбюраторний двигун потужністю 22 кінські сили, мав відбірний шків, за допомогою якого приводили у рух соломорізку, млини та інше. На одному із таких тракторів на четвертій рілній бригаді працювала Роечко Параска Григорівна. Вона була в ті далекі часи перша жінка-тракторист у колгоспі села Русанівки. Не легко було з початковою освітою оволодіти технікою. В той період дівчата намагалися стати врівень з хлопцями. Я запам'ятав її як скромну, працювиту і добру людину.

Знаменитий «Універсал».

На полях другої рілній бригади на такому тракторі працював Кроль Іван Гаврилович. Так складалося, що коли виїздив на поля колгоспу, переважно починав з другої бригади, а звідки - на поля першої або третьої. Іван Григорович працював на догляді чи то кукурудзи, чи

то цукрових буряків. Трактор був, як говорили механізатори, просапний. І звичайно, проїхати агроному повз трактор, що працював приміром, на рихленні цукрових буряків, було не можливо. Заїздив. Не раз доводилося разом з трактористом щось регулювати. А робота ця не з приємних, займає немало часу, що впливає на виконання норми та й заробітку. Ми були з ним однолітки, і він ніколи не заперечив, що можна працювати агрегатом і так, як він налаштований. Завжди реагував на зауваження і старанно регулював агрегат. Був добрим трактористом і товаришем.

На такому тракторі в другій тракторній бригаді розпочинав свій шлях тракториста Штанько Михайло Петрович, який пізніше працював на тракторі ДТ-54 з бульдозерною навіскою. У четвертій рілльничій бригаді на «Універсали» працювали Микола Пилипович Титяненко, Яків Йосипович Білоцерківський.

Потім почали надходити гусеничні просапні трактори марки КДП-35, із вузькою гусеницею та високо піднятою кабіною і двигуном. Це було нове покоління тракторів, які використовувалися на просапних роботах, на оранці та інших операціях. Вони довго були на озброєнні у колгоспах і тоді, коли вже з'явилися трактори моделі «Беларусь».

Трактор КДП-35 працював на дизельному паливі. Потужність двигуна була 35 кінських сил.

На четвертій рілльничій бригаді на такому тракторі працював досвідчений, уже не молодих років Петро Кузьмич Зубко. Про Петра Кузьмича в моїй пам'яті залишилися лише самі добрі спогади. Спокійний, розсудливий, лагідний, він за віком годився мені в батьки, але завжди уважно слухав і ліквідував недоліки, про які йому робив зауваження.

Перші трактори «Беларусь» були без кабіни, але в порівнянні з ХТЗ і «Універсалом» це не входило ні в які порівняння. Трактори «Беларусь» МТЗ-1 випускалися з 1953 року.

За кермом МТЗ В.В. Ченчик.

На такому тракторі на першій тракторній бригаді працював В.В. Ченчик.

Сьогоднішні моделі трактора МТЗ відрізняються від своїх попередників, так як МТЗ-1 відрізнявся від «Універсала».

До 1958 року обслуговування колгоспів здійснювалось державними МТС на основі договорів.

На території Липоводолинського району у свій час були Липоводолиська, Берестівська, Синівська, Капустинська МТС. Система, звичайно, мала багато недоліків. Форма оплати не була прив'язана до отриманої урожайності та ефективності використання техніки. Прості, великі перегони техніки та інші неполадки організаційного плану підвищували собівартість тракторних робіт. Така договірна система мала рацію доки, коли господарства на селі були економічно слабкими, не було достатньо кадрів механізаторів. Потрібно враховувати і те, що пройшло трохи більше десяти років, як закінчилася війна. За ці роки було зроблено в країні дуже багато.

У середині 50-х років становище на селі помітно змінювалося на краще. Колгоспи зміцніли як економічно, так і організаційно. На селі появились кадри механізаторів, спеціалісти, більш кваліфіковані керівники господарств. При таких умовах потрібно було шукати нові форми роботи, щоб наблизити техніку до господарств. Було визнано, що краще перейти від виробничо - технічного обслуговування колгоспів через систему МТС до вільного продажу колгоспам тракторів, комбайнів та іншої сільськогосподарської техніки.

Це активно всенародно обговорювалося, і Верховною Радою СРСР був прийнятий закон, яким передбачався подальший розвиток колгоспного устрою й реорганізації МТС. Заборгованість, яку мали колгоспи перед МТС, була списана. Це були великі суми. Колгоспи отримали право купувати техніку в розстрочку. На базі МТС були створені РТС

(ремонтно - технічні станції), які здійснювали ремонт техніки, продавали колгоспам різні машини, запчастини, пально-мастильні матеріали. Така реорганізація мала позитивні наслідки. Колгоспи зміцнили матеріально-технічно, на село прийшло велике поповнення механізаторських кадрів, спеціалістів.

За умови, що я був агрономом у колгоспі, призначений правлінням, одночасно перебував деякий час на обліку в РТС і отримував від держави грошову доплату. Механізатори, що перейшли з МТС в колгоспи, отримували гарантовану і більшу кількість зерна на вироблений трудодень від решти колгоспників.

У першій тракторній бригаді, яка обслуговувала першу рілнничу бригаду, працювали трактористами Макієвський Максим Юхимович, який потім довгий період трудився бригадиром тракторної бригади, Синько Яків Іванович, Ченчик Василь Васильович, Синько Павло Прокопович, Бугай Трохим Ількович, Собко Микола Єфремович. У другій тракторній бригаді, яка обслуговувала другу і третю рілнничі бригади, трактористами працювали Семеліт Василь Андрійович, Кроль Іван Гаврилович, Семеліт Василь Сергійович, Штанько Микола Петрович, Пономаренко Кирило Панасович, Самілик Дмитро.

У третій тракторній бригаді, яка обслуговувала четверту рілнничу бригаду, трактористами працювали Якуб Іван Стефанович, Храпаль Іван Петрович, Солодкий Пилип Тимофійович, Шевченко Григорій Макарович, Шевченко Олексій Кирилович, Титяненко Микола Пилипович, Білоцерківський Яків Йосипович, Зубко Петро Кузьмич.

Трактори використовувалися на полях у літній період практично цілодобово. Їм потрібно було підвозити пальне, воду, запчастини.

Це здійснювали ті, хто кіньми, спеціально обладнаними возами, возили пальне і заправляли трактори, накачуючи його з бочок ручним насосом. До воза підчіплювалася бочка з водою. На першій бригаді цією роботою займався Тарапата Лука Прохорович, на четвертій Москаленко Тимофій Кіндратович. А Косюшко Микита Іванович возив пальне до тракторів на волах.

***Тракторист
І.С. Яквб.***

Автомобільний парк колгоспу відігравав велику роль. Ним перевозили тисячі тонн різних вантажів. Очолював колектив енергійний, принциповий, дійовий Володимир Іванович Сосенко. Водіями працювали Синько Василь Кіндратович, Семеліт Микола Петрович, Роєнко Олександр Прохорович, Слива Олексій Корнійович, Собко Олексій Єфремович, Дяченко Микола Нестерович.

Легендарний автомобіль ГАЗ-51 пройшов довгий свій шлях від перших повоєнних років і до наших часів, змінюючи свою зовнішність, потужність. Він замінив ГАЗ АА «полупортка» ЗІС-5.

ГАЗ-51

***ГАЗ АА
«полупортка»***

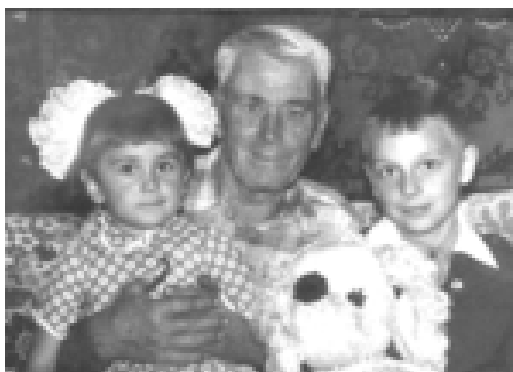
ЗІС-5

Робота автомобільного парку планувалася в поєднанні з польовими роботами. Виділялися автомобілі для підвезення членів ланок на поле, доставку посівного матеріалу, добрив та іншого. Цю роботу планував з Сосенком, тому спілкування з шоферами було щоденне, постійне.

Всі водії були з досвідом роботи, старанні. Не раз приходилося з ними виїздити в Гадяч на зерноприймальні, бурякоприймальні пункти, коли відправляли врожай.

***Микола Петрович
Семеліт з дружиною
і донькою.***

***Василь Кіндратович
Синько з онуками.***

Основні види польових робіт здійснювали тракторні бригади, в яких знаходилася техніка, яка була на той час у господарстві.

Першу тракторну бригаду очолював Макієвський Максим Юхимович, досвідчений, трудолюбивий тракторист, старої закалки механізатор, що пройшов велику трудову і практичну школу при МТС. Доброї спокійної вдачі, людина, яка переживала за всіх і за все. Деякий час бригадиром цієї бригади був Синько Яків Іванович. Механізаторів третьої тракторної бригади очолювали Пономаренко Андрій Сергійович, Гриценко Михайло Никандрович, якого поважали механізатори за його золоті руки. Він був незамінним при ремонті або налагодженні техніки, працелюб.

Потрібно сказати, що всі бригадири тракторних бригад були досвідченими трактористами, які знали добре будову трактора, іншої сільськогосподарської техніки, мали повагу серед механізаторів. Спеціальної технічної освіти вони не мали. Не всі мали і середню освіту. Та були умілими організаторами, любили і знали техніку, мали моральне право вимагати від членів бригади тому, що самі були кращими механізаторами у свій час. Трактори ремонтували самі трактористи. І при тій умові, коли відганяли трактор на ремонт у майстерню РТС (ремонтно технічна станція) у Липову Долину, кожен тракторист ремонтував там свій трактор сам.

Ніяких спеціалізованих майстерень в районі ще не було, це все з'явилося пізніше. У колгоспах самі трактористи перебирали, перемивали, замінювали деталі тракторів переважно на відкритих площадках тракторних бригад. Або неподалік від кузні. Я не пам'ятаю випадку, щоб були викрадені деталі. Трактори повністю розбирали, деталі і вузли лежали і зберігалися на щитах біля кожного трактора. Від нього ди прикривалися різними підручними матеріалами.

Подумки уявляю собі, а якщо це було б сьогодні. Де б опинилися ті розібрані трактори?

І сам собі ставлю запитання: «Чи настільки впала наша свідомість? Що змінилося? Змінилося, звичайно, багато. Про це колись напишуть, якщо не забудуть».

У мене інша мета: пригадати часи, які пройшли, згадати людей з якими працював, яких поважав, переймав у них досвід, у яких навчався.

Велика і відповідальна робота покладалася на обліковців тракторних бригад. Вони вели облік виконаних робіт трактористами, комбайнерами, іншими механізаторами за кожну зміну. В той період на тракторах переважно працювало по два трактористи позмінно, один вночі, другий удень. Щоденно вранці обліковці подавали довідку - інформацію в контору колгоспу. Я відповідав, контролював її надходження для передачі у Липову Долину. Тому майже щодня приходи-

лося зустрічатися чи то в конторі, чи то на полі, чи в тракторній бригаді з обліковцями.

У першій тракторній бригаді обліковцем працювала Тетяна Луківна Меншеніна, у другій тракторній бригаді на території другої рільничої бригади Микола Михайлович Герасименко, на території третьої рільничої бригади Анастасія Харитонівна Захарченко, у четвертій бригаді Сергій Макарович Шевченко.

Практично обліковці вели обмір і облік усіх виконаних робіт, які здійснювалися на полях рільничих бригад тракторними бригадами. Облік робіт, виконаних членами ланок, іншими колгоспниками, здійснювали обліковці бригад. А облік у кологоспі здійснювала бухгалтерія, на підставі звітів усіх виробничих підрозділів господарства.

Головним бухгалтером був Іван Якович Білоус - людина відверта, пряма, добра. Іван Якович мав недолік, і не малий - любив випити. Але коли він комусь із колгоспників чи спеціалістам під п'яну руку говорив щось неприємне, на нього не можна було образитися. За його веселу вдачу, сказане ним інколи і неприємне, прощали. Заступником працювала Лисак Тетяна Петрівна, бухгалтерами Різничок Тетяна Семенівна, Стогній Марія Павлівна, Курило Іван Данилович. Вів касу Пономаренко Василь Микитович і відповідав за оперативно - звітну інформацію, що передавалася у район. Потім цю роботу вів Цибко Володимир Іванович. Всі вони переважно закінчували бухгалтерські школи, але були досвідченими практиками.

**Обліковець
С.М. Шевченко
(ліворуч) з Григорієм**

Л.С. Синько

П.П. Кравченко

З головним економістом колгоспу - Василем Кириловичем Грициком відносини були дружніми. За характером він був таким, що з ним не можна конфліктувати. Де потрібно, був принциповим, але і принциповість його залишала приємний слід. Наша робота була пов'язана.

Економіст без агронома і зоотехніка не міг здійснювати планування. Ми давали і планували врожайність, площі посіву, продуктивність і кількість тварин. Головний зоотехнік колгоспу Ліда Семенівна Синько мала середню спеціальну освіту і досвід практичної роботи трохи більший від мого. У нас були ділові, товариські стосунки, інколи надавав їй підтримку і допомогу при плануванні кількості поголів'я, виходячи з наявності кормової бази.

Я мав непогану теоретичну підготовку. У ті часи зоотехнічні питання, вивчення машин і сільськогосподарської техніки під час навчання на агрофакультеті нашого вузу займали майже половину в програмі.

Багато спільного було з Пилипом Пилиповичем Кравченком. Він працював ветеринарним фельдшером. Був на фронті. Старший від мене майже на десять років, але нам це не заважало знаходити спільну мову. Він часто розповідав мені, як під час окупації його декілька разів намагалися відправити до Німеччини. Як він тікав від поліцаїв і німців, як переховувався. Де пройшов війну. Він розумів, що я з сім'єю далеко від близьких і рідних, від свого села. Ми не раз говорили на цю тему. Декілька разів, зустрічаючись у Рубановому, він запрошував пообідати. На правлінні чи виробничих нарадах Пилип Пилипович виступав зі знанням справи, говорив принципово. Ми були на той час безпартійними. І коли нас запрошували на відкриті партійні збори, часто сиділи поруч. Разом з ним працювали ветеринарним лікарем Розпоп Ілля Давидович та санітаром Ємець Омелян Григорович, який їздив конем, запряженим у візок, де завжди влітку була коса і накоше-на зелена маса, якою він підгодовував коня і, звичайно, свою корову.

Забігаючи наперед скажу, коли я працював головою виконкому Липоводолинської районної ради, мені довго прийшлося його агітувати, щоб Кравченко дав згоду працювати головою виконкому Русанівської сільської ради. Я знав його принциповість у вирішенні тих чи інших питань, його добре відношення до людей. Я знав і про те, що працюючи ветеринарним фельдшером, він бував у кожному дворі і не раз, знав добре людей. А для голови виконкому сільської ради це необхідне. Декілька разів мені доводилося приїздити у Русанівку, розмовляти, переконувати Пилипа Пилиповича. Він дав згоду. У 1971 році його обрали головою виконкому. Протягом майже десяти років він очолював виконком Русанівської сільської ради. Працював старанно, з притаманною йому принциповістю, проявляв ініціативу у вирішенні різних питань життя села.

***Передова ланкова колгоспу Ганна Федорівна Семеліт
і колгоспниця Марія Кузьмівна Матяш.***

У колгоспі помітною і значимою була посада ланкової. Бригади ділилися на ланки. Їх очолювали ланкові з числа членів ланки, які працювали на рівні з рештою членів ланки, так би мовити, за сумісництвом.

За керівництво ланкою нараховувалася незначна платня. В їх обов'язки входило повідомити членів ланки про роботу, яка була запланована на день, розподілити їх по різних ділянках, допомагати бригадирові рілньничої бригади.

Це були переважно авторитетні, активні, умілі організатори невеликих колективів. Члени ланок вирощували махорку, коноплі, цукрові та кормові буряки. Разом з механізаторами вирощували зернові і кормові культури, заготовляли корми для тваринництва. Силосували кукурудзу і скиртували соломку.

Працювали на токах, заготовляли посівний матеріал. Допомогали колгоспникам, що працювали у тваринництві. Власне, виконували всі роботи, які були необхідні.

Члени ланки бригади №2. Зліва направо: перший ряд Варвара Кроль, ланкова Ганна Федорівна Семеліт, Олександра Олексіївна Семеліт, Марія Білоцерківська; другий ряд Мотря Кирилівна Штанько, Ганна Мусіївна Семеліт, Уляна Василівна Дяченко, Катерина Григорівна Герасименко, Катерина Вакуленко.

Ланковими працювали на другій бригаді Охтанашка Романівна Купка, на третій бригаді - Тетяна Антонівна Тихонович, в ланках - Єфросинія Григорівна Курсай, Тетяна Григорівна Кравченко, Ганна Луківна Кравченко, Мотря Миколаївна Якуб, Марія Захарівна Якуб і багато інших сумлінних трудівниць.

Складна і відповідальна робота вирощувати махорку, коноплі. Вирощування цих культур вимагало від членів ланок знати технологію збирання, переробки, зберігання, сортування. Від цього залежала ціна. Коноплі були важливою технічною культурою. З давніх часів волокно, насіння та костриця конопель широко використовуються для задоволення побутових потреб людини і при виготовлення різних промислових виробів. Та й у теперішній час, завдяки неперевершеним споживчим властивостям, вироби з конопель є незамінні. Волокно, насіння і костриця використовуються у текстильній, паперовій, лакофарбовій, харчовій, фармацевтичній, косметичній, будівельній галузях. Коноплі приносили великі прибутки колгоспу. Сіяли їх на гарно

удобрених площах, рано, відразу за ранніми зерновими. Важка була робота при проривці конопель від чоловічих рослин (плосконі), що розвивалися значно раніше жіночих, затінювали їх і до терміну загального збирання (зеленцю) вже не годилися, їх виривали. В цей період, уже були коноплежниковарки, які косили і вязали коноплі у снопи. Проте, ще доводилося скошені коноплі в'язати вручну. Та найважче було замочувати, перемивати, відбілювати, сушити і сортувати снопи по величині, від цього залежала ціна.

В районі працював конопле-завод, який розміщувався у селі Бірках. Про причетність конопель до наркотиків ми тоді не відали. Правда, риба, це відчувала. Відчували це і ті жінки, котрі довго вибирали плоскінь. Скаржилися, що боліли голови. Найважче було замочувати коноплі і потім їх промивати, полоскати у холодній воді від бруду дерну, яким нагужали коноплі,

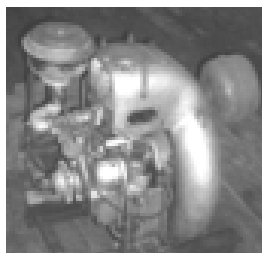
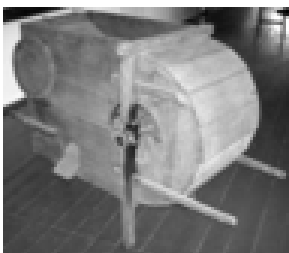
затоплюючи їх у воду. Не жаліли себе тоді не тільки ті, що мочили коноплі у холодній воді, а й усі. Працювали, будували село, скоріше хотілося забути страшну війну. Мочили коноплі у заплавах річки і, звичайно, брудна з неприємним, специфічним затхлим запахом вода попадала у річку. Тоді був для рибалок і не рибалок сезон великого улову. Риба травилася і спливала на поверню води. Порушували екологію і тоді. З цим боролася санітарна служба. Боролася, а коноплі замочували, спеціального господарства для вимочки конопель не було. Страждав Хорол, страждала риба. Не легко було і членам ланок, що вирощували коноплі.

Коноплі стояли зеленою стіною. Сіяли за планом сотні гектарів на полях району. А раніше коноплі сів кожен селянський двір Русанівки. Були з конопель домоткані, незамінні, незрівняні ні з чим рушники. Рушником витирали руки, тіло, з ним ходили до корови, витирали посуд, тощо - він завжди був при руці, від слова «рука», напевно, й пішла його назва. А чи куштували ви хліб, спечений на капустяному листку в селянській печі, покладений на полотняний рушник і прикритий таким же рушником? Ні, не куштували... Тому й важко, напевно, окремим зрозуміти мене, чому я про це пишу, пригадую. Про те забути не можна. Це було наше життя, це були наші тра-

диції, які передавалися з покоління в покоління. На те й спогади. Майстерність господинь, що вміли пекти смачний хліб, в селі завжди цінилася.

Або взяти махорку. Її вирощували переважно з розсади. Що таке виростити розсаду на декілька гектарів махорки? Потім її потрібно посадити, протягом літа доглядати. Прополювати від бур'янів, рихлити міжряддя. Потім, коли достигне, зрізати і просушити. Зменшити тривалість сушіння на 10-12 днів можна, якщо за 3-4 дні до збирання розколоти стебла ножем. Ми це практикували. Зрубані рослини декілька годин прив'ялюють у полі і перевозять до сушильних приміщень, де складають шарами для томління рослин, яке проходить за 12-24 години, за відповідним температурним режимом. За цим потрібно спостерігати. Після томління рослини розвішують для сушки у спеціальних приміщеннях, щоб не попадали промені сонця. Сушіння закінчують, коли сировина досягає стандартної вологості. Триває цей процес при нормальних погодних умовах 25-30 днів. І це все робили члени ланки. Вони були і технологами, і виконавцями. За цим процесом потрібно було контролювати агроному.

Під час жнив підробка зерна на токах, перевінювання, очистка, просушування була відповідальною. У цій роботі брали участь усі. На нічну зміну виходили керівники, спеціалісти, бухгалтерія колгоспу. Допомогали тваринники, вчителі, працівники сільської лікарні, сільпо, всі, хто проживав у селі.

Віялки.

Двигун ЗІД 4, 5.

У той період на зернотоки вже поступала зерноочисна техніка, яка приводилась у рух за допомогою невеликих спеціальних двигунів, у тих селах, де ще не було електроенергії. Популярний був мотор ЗІД-4, 5 (завод імені Дзержинського) потужністю 4, 5 кінських сил, важив близько 65 кілограмів, тратив бензину 1,5 літри за годину роботи. Він і сьогодні слугує сільським умільцем, виносливий, надійний, простий

в обслуговуванні. Використовувалися також віялки старих зразків. Вони були у кожному господарстві.

Тепер можна побачити такі віялки хіба що у музеї, тому і зробив я фото, щоб побачили правнуки тих, хто в далекі роки очищав зерно на таких простих машинах. На другій бригаді була насіннева комора. Комірником була Христина Мусіївна Ченчик, уже не молода, вродлива працьовита жінка. Вона старанно ставилася до своїх обов'язків. Комора була на виду у начальства, можна сказати, центральна. На схороні були і продукти харчування, і будівельні матеріали, власне все, що було потрібне в господарстві. І все це було у зразковому стані. Мене найбільше цікавило збереження посівного матеріалу, його підготовка, тому доводилося часто допомагати налагоджувати зерноочисні машини, перевіряти якість засипки посівного матеріалу. Не мало очистив і я різного зерна на подібних віялках у 50-і роки минулого століття. Люди мого покоління жили в таких умовах.

Кожне покоління проходить свій неповторний відрізок у житті. І потрібно поважати його неповторність.

Пригадую один випадок. На другій ділянці першої бригади були розміщені парники, на панському, як його називали у селі. Місце вибрали захищене від холодних північних вітрів. Парників було багато, вирощували розсаду овочевих культур і махорки. Обслуговувала парники ланка, яку очолювала Жван Параска Андріївна. Члени ланки були досвідченими, вже не один рік вирощували розсаду. Робота була важка. Потрібно було з осені заготовити землю, ще у морози забити парники кінським гноєм, який потрібно було готувати, починаючи з осені. Парники були підготовлені і посіяли капусту, помідори, інші овочеві культури та махорку на розсаду. Я проживав недалеко і часто навідувався до парників, щоб бути, як говориться, у курсі справ. Жван також проживала поруч і була там майже постійно. Ми часто разом переглядали парники, радилися, що потрібно робити. Коли я підійшов і привітався, Параска Андріївна поскаржилась, що в окремих парниках листки розсади махорки в'януть, жовтіють і засихають. Я вирвав декілька рослин і побачив, що окрім пожовтіння і в'янення листя, корені розсади буріють або чорніють, нерідко відмирають. Сумніву не було, це поширена хвороба розсади, і не тільки махорки, чорна коренева гниль. Параска Андріївна запевнила, що раніше подібного не було, що все у цьому році робили так, як і минулі роки. А де воно взялося, бідкалася вона. Де взялося мені було зрозумілим. Не якісно провели обеззараження ґрунту, що закладали в парники.

Домовилися видалять уражені рослини і поливати ґрунт розчином марганцівки - 0, 3 грама на літр води, прорідити посіви, не допускати різких коливань температури і зайво не поливають, щоб знизити вологість у парниках. Ланкова погодилася, що будуть так діяти, що все зроблять, як домовилися. Десь через день, повертаючись з першої тракторної бригади, я заїхав на парники.

Був сонячний весняний день, сніг вже зійшов, але було прохолодно. Всі члени ланки видно було, чимось заклопотані. Гомінка й охоча до розмови Параска Андріївна на цей раз була стриманою. Завжди, коли я появлявся там, усі члени ланки без запрошення підходили і йшла розмова про наболіле. Сьогодні чомусь усі були біля парників, займалися справами.

Я запитав ланкову:

- Як справи, що нового, як розсада?

- Погано, - коротко відповіла ланкова.

- У вас погано бути не може, - намагаючись підняти їй настрій, сказав я.

- Сьогодні погано, дуже погано, - повторила вона раніше сказане. І розповіла, що вона вчора попросила одну з членів ланки полити у двох парниках розсаду, поки вона відлучиться на деякий час додому у невідкладних справах. Та пообіцяла, що зробить і побризкала, а не полила розсаду концентрованим маточним розчином з поливалки. Розсада пропала.

- Що будемо робити?- запитав спокійно ланкову.

- А Бог його знає, що з нею робити- стурбовано відповіла. Вона не хотіла нашкодити, так трапилося. – Певно, і я винувата, що не зробила сама так, як ви казали.

- Щоб не пустували парники, підсипте ґрунту, перемішайте з перегноєм і попикіруєте у них розсаду ранніх помідорів. І в подальшому, щоб були більш уважніші і знали, кому що доручати.

Параска Андріївна на таке не чекала, думала, що прийдеться за це суворо відповідати. У ланці були трудолюбиві лагідні жінки, вже не молодого віку, вирощували добру розсаду, і я вирішив про цей випадок нікому не розповідати. Не знаю, які були розмови у ланці після того, як я поїхав, та коли бував там після цього випадку, про це ніколи не згадували. Про це пригадав уперше.

Підлужний часто на неділю їздив у с. Панасівку, де проживали його батьки і був його будинок. Він займався пасікою. На неділю давав в моє розпорядження свого «бобіка» з шофером Дяченком Миколою Нестеровичем і просив, щоб я проконтролював, що робиться на бригадах, на

фермах. Я це з великим задоволенням робив. Завжди він називав мене Олександр Васильович. До Жовтневих свят від правління колгоспу я отримав цінний подарунок - відріз тканини темно-синього кольору на костюм. На той час дорогий подарунок. Сьогодні це звучить дивно. Пошив костюм за формою, який носили голови колгоспів та інші керівники, називався «сталінка», напіввійськової форми.

Багато голів колгоспів райкомом партії було направлено на заочне навчання в Роменський сільськогосподарський технікум. Серед них був і Підлужний. По сьогоднішній день зберігся мій блокнот - путівник по рослинництву, який я зробив собі при навчанні в інституті. В ньому описана агротехніка вирощування всіх культур, які культивуються у сільськогосподарському виробництві. Він пригодився і Підлужному, залишилися доповнення, зроблені його рукою.

З приходом Підлужного в колгосп, були відчутні зміни, помітне покращання справ. Розпочали електрифікацію села, збудували олійницю, розширили і реконструювали млин, збудували пилораму, добували контору, розпочали будувати декілька тваринницьких приміщень. На третій бригаді нагортали греблю для ставка, одночасно то був проїзд на село Бухалове.

***В.М. Лакіза,
В.С. Підлужний,
О.С. Гресь.***

В.Ф. Тарабан

Г.В. Клець

В цей час завершували будівництво Русанівського цегельного заводу на території четвертої бригади колгоспу. Іван Григорович Ступник, його директор, майже щоденно звертався до Підлужного за допомогою з різних питань. У них були добрі стосунки. Так, як я планував роботу тракторного парку, то мені голова доручав запланувати виділення на завод того чи іншого трактора з причепом. Підлужний,

як і всі колгоспники, з нетерпінням чекав, коли завод дасть продукцію і можна буде придбати цеглу на місці, а не возити здалеку.

Валентин Федорович Тарабан, працював бухгалтером цегельного заводу. Випускник Русанівської середньої школи 1956 року, про якого 2 липня 1959 року писала районна газета, як сміливий юнак з Русанівки, Валентин Тарабан на Хоролі врятував життя молодій дівчині Ніни Москленко, яка тонула. Пройшло багато часу від того, як ми ще молодими проживали і працювали у Русанівці. І так склалося, що тепер в Сумах ми проживаємо в будинках, які стоять поруч на одній вулиці.

Коли зустрічаємося, завжди згадуємо Русанівку. Пригадуємо про її мешканців, життя села, сільський клуб, школу, минуле, сьогодення.

У Валентина Федоровича збереглася районна газета від 8 липня 1959 року, в якій написано (передається без змін).

На русанівському цегельному заводі

Недавно Русанівський цегельний завод почав випуск цегли-сирцю. Робітники заводу були ще не зовсім знайомі з роботою. Але план за перші десять днів був виконаний. За десятиденку вироблено 150 тисяч штук цегли-сирцю. В цей час завод уже працює на повну потужність у дві зміни. При нормі 9 тисяч штук сирцю за зміну виробляють 10 - 12 тисяч, або норми виконують на 115-120 процентів

На заводі переважно працює молодь колгоспу, а зараз на цю роботу поступають учні 9-10 класів місцевої школи. Чимало можна назвати передовиків колективу заводу. Ось літня трудівниця Христя Григорівна Захарченко працює штабельницею. За зміну вона складає 6 тисяч цегли при нормі 4 тисячі. Добре працюють в кар'єрі Іван Марченко, моторист Павло Грицик, машиніст преса Андрій Солодкий. При заводі є теслярська бригада. Її очолює досвідчений тесляр Якуб Олексій Якович.

Бригада зобов'язалася побудувати шатро на випалювальну піч за 15 днів, а зробила за 10. Дружною працею в бригаді відзначаються теслярі Іван Пономаренко, Микола Сенін, Павло Шталтовний та ін. 27 травня на димовій трубі заводу замайорів червоний прапор, в знак закінчення будови випалювальної печі, а 3 червня приступили до закладки цегли-сирцю в новозбудовану піч.

Перш, ніж закласти піч сирцем, комсомольці Володимир Пономаренко та Іван Неділько були направлені на стажування в Панасівсь-

кий цегельний завод. Повернувшись звідти, вони дружно взялися за роботу. Їх досвід скоро перейняла молода дівчина Ніна Карабут. І в короткий строк піч була закладена сирцем. І ось вперше з печі цегельного заводу почали вивантажувати готову продукцію - міцну палену цеглу. За перший день було вивантажено 8 тисяч штук доброякісної продукції.

До 20 червня з цегельного заводу буде реалізовано 80 тисяч штук цегли для спорудження корівників і свинарників у колгоспах району. Сумлінною працею відзначаються учні-комсомольці Володимир Лихошва, Микола Маківський, Василь Сохань, які працюють на вивантаженні цегли з печі.

При заводі працює ларьок від Русанівського сільського споживчого товариства, де можна купити необхідні продукти. Добре було б, якби на цегельному заводі було електросвітлення, що дало б змогу працювати у три зміни. А це дало б можливість виробляти надпланової цегли в місяць 225-230 тисяч більше, ніж тепер.

**В. Тарабан,
бухгалтер цегельного заводу.**

Читаючи цю статтю, пригадуючи ті часи, хоч що б там хто говорив, але то був період нашого життя, людей старшого покоління.

Русанівка жила своїм, особливим сільським життям, надіями на краще. І краще приходило, завдяки невтомній праці селян. Будувалося житло, село упорядковувалося, зростав матеріальний статок. Вранці вулицями села пливли повноводі струмки радісної дзвінкоголосої дітвори до школи.

Вечорами сільський клуб був переповнений молоддю. Вулиці немов перегукувалися, вечорами там лунали пісні - молодих, юних, закоханих. Було...

«Для всіх ти мертва і смішна, для всіх ти бідна і нещасна, моя Україно прекрасна, пісень і волі сторона, » - так колись писав Олександр Олесь, наш земляк.

Працюючи над спогадами і відшукуючи окремі матеріали і фотографії, Іван Миколайович Карпенко, мій давній знайомий, колишній керівник села Лучка, порадив мені звернутися до Григорія Васильовича Клеця.

З Григорієм Васильовичем - людиною щирої душі, яка готова відгукнутися і допомогти, ми були знайомі раніше. Але пройшло бага-

то від того часу. Він навчався у Русанівській школі у восьмому і дев'ятому класах, коли я працював агрономом у селі.

Після закінчення школи в 1961 році навчався у професійно-технічному училищі міста Шостки, здобув професію електромонтера. Відслужив в армії, закінчив Глухівський сільськогосподарський технікум механізації і електрифікації сільського господарства і беззмінно працював у рідному селі електромонтером, старшим електромонтером, інженером-електриком, енергетиком колгоспу. Багато років був депутатом Русанівської сільської ради, починаючи з 1968 року. Ми зустрічалися, коли я бував на сесії сільської ради. Він був депутатом Липоводолинської районної Ради. Завжди вболівав за село, за його мешканців. Виріс і виховувався у сім'ї фронтовика, інваліда війни Василя Трохимовича Клеця.

Я особисто знав його, він не покладаючи рук працював. Шив для механізаторів і доярок плащі, виготовляв упряж, працював вагарем на току, підвозив працюючим на полі обіди, які готувала його дружина Одарка Максимівна. Мати Григорія Васильовича довгий час працювала ланковою, за високі показники в роботі була на виставці досягнень народного господарства в Москві.

Більшість фотографій, що викладені на сторінках спогадів, Григорій Васильович відшукав у односельців і передав мені. Також допоміг уточнити багато прізвищ, імен тих людей, з якими я працював у той час, а говорячи правду, в пам'яті стерлося багато. Я йому щиро вдячний за допомогу.

Пригадуючи той період з життя Русаніки, я зателефонував у сільську бібліотеку. Дозвонитися не вдалося, як виявилось, там не працює телефон, відключили, немає на це коштів. Що про таке можна сказати? Відповідь зрозуміла.

Через Григорія Васильовича дізнався номер мобільного телефону Галини Василівни Семеліт - завідуючої сільською бібліотекою. Щирої душі і віддана своїй улюбленій справі, Галина Василівна багато пригадувала подій, того періоду, коли я працював агрономом, переказуючи те, що чула і бачила. На моє запитання, що збереглося цікавого з тих далеких часів у бібліотеці, про що можна було б написати, вона порадила згадати про комсомольське весілля, про яке збереглися матеріали. Через Григорія Васильовича вона передала мені фото, які я публікую.

22 січня 1966 року в Русанівці відбулося перше комсомольське весілля. Одружувалися Бугай Олександр Олександрович і Скляр Галина Василівна.

Такі весілля практикували в багатьох селах, це мало свої позитивні наслідки. Відроджувалися старі народні весільні обряди, традиції, які забувалися на селі. Їх проводили в будинках культури, з вживанням меншої кількості спиртного, як буває за звичай на сільських весіллях, з використанням народних традицій.

На фото: наречена у вбранні, яке одягали наші матері і бабусі. Наше українське, рідне, красиве і пам'ятне. Звичайно, все змінюється, це закономірно, але про наші традиції, які були віками, забувати не варто. Це наша історія, історія рідного краю.

Весільним батьком був голова колгоспу Семен Терентійович Качай, весільною матір'ю - головний зоотехнік колгоспу Лідія Семенівна Синько.

Це був період, коли керівники сіл намагалися відроджувати культурний, народний спадок у всіх сферах життя села. Широко практикувалися свята з народними традиціями - обжинки, проводи зими, день механізатора, день тваринника та інші.

Про це потрібно знати і пам'ятати. Таким було наше життя, життя селян. Багатьох, багатьох уже немає серед нас. Але про них пам'ятають, вони живуть у нашій пам'яті, допоки ми будемо про них згадувати.

Л.С. Синько і С.М. Качай.

Будівельники зробили прибудову до майстерні, що була поруч контори, для нової електростанції. Колгосп придбав потужний двигун, що був установлений раніше на одному з кораблів. Розпочали прокладати мережу електrolinій по вулиці на вигоні, центральній вулиці, що вела на Лучку, до будинку культури, сільської ради. Село електрифіковувалося. Тоді стався той випадок, який і по сьогодні пригадують старожили. Голова колгоспу Підлужний прийняв на роботу інженера. Деталі, хто його рекомендував, ми, спеціалісти, не знали, маю на увазі себе Грицика, Синько, Сушкову, що разом працювали в кабінеті.

Молодий симпатичний, енергійний, він відразу вписався у наш колектив. Не приховував, що роботи по плануванню, як говорив, паперової, він не знає і просив часто мене й Грицика йому допомогати. Був період, коли подавали заявки на придбання для колгоспу техніки на наступний рік.

Потрібно було передбачити, що придбати по марках, потужності, кількість і таке інше. Для мене це було добре знайоме. Інженер був

зайнятий в основному питаннями завезення запасних частин, поставанням техніки, що надходила за планом колгоспові, різного роду будівельних матеріалів, що поступали через сільгосптехніку. Підлужний відправив інженера у відрядження.

Через декілька днів він привіз дефіцитні запасні частини, декілька бухт алюмінієвого дроту, покрівельного оцинкованого заліза. Говорив, що може завести велику кількість покрівельного заліза, і це була правда. Він завіз, залізо розкупили колгоспники, використовували у колгоспі. Авторитет його в цьому питанні ріс. Голова колгоспу був задоволений такими здібностями інженера. Проте я з Грициком дивувалися, що він майже не розуміється в марках тракторів, комбайнів, не говорячи про ґрунтообробну техніку та інше. Він майже не бував у кабінеті і детально в'яснити його знання було важко. Говорити він умів майстерно і при появі в кабінеті завжди знаходив захоплюючу тему для розмови. Ми стали звикати до того, що його покликання постачальника.

Після чергового завезення різного роду матеріалів, Підлужний дозволив йому зібрати гроші з колгоспників і завести покрівельне залізо. Воно було дороге й дефіцитне. Бажаючих було багато. Інженер грошей назбирав чимало. Але у інваліда війни, Бугая Данила Гавриловича, грошей не взяв.

Той звернувся зі скаргою до Підлужного, мов, в усіх гроші на придбання покрівлі взяв, а інваліду допомогти ніхто не хоче. Він довго обурювався, що йому не допоміг голова колгоспу. Інженер пообіцяв, що наступного разу обов'язково завезе і йому, посилаючись на те, що більше не зможе завантажити на автомобіль. Взявши чималу кількість грошей, він поїхав у відрядження. Через декілька днів повернулася колгоспна машина, і шофер розповів, що інженер десь у Харкові зник. Пропали гроші селян.

Через деякий час його спіймали, і як виявилось, він неодноразово був засуджений за подібні махінації. Злодій. Людина, яка вкрала гроші у селян, так нелегко зароблені. А у інваліда війни гроші не взяв. І коли не раз я пригадував про цей випадок, думаю, як назвати тих, хто сьогодні не належним чином звертає увагу на інвалідів.

У той період було налагоджено роботу сільського радіовузла. На радіовузлі працював Олексій Самійлович Гресь, колишній моряк. З дружиною він проживав у кімнаті, що примикала до радіовузла. Він був і за диктора, і за кореспондента. Оскільки передачі в основному носили характер сільськогосподарського спрямування, мені доручалося готувати дані, писати текст.

З Гресем у мене були дружні, товариські відносини. Передачі ми готували не погані. Радіоточка була у кожній хаті. Підлужний часто виступав по радіо, інформував про стан справ у господарстві, визначав завдання бригадам і фермам.

Гресь був заядлим рибалкою і бувало на свята запрошував Підлужного і мене покуштувати риби чи то раків у сусіднє село Розбишівку Полтавської області, де проживали його батьки. Дивлячись правді у вічі, скажу, що такі відпочинки, якщо це можна назвати відпочинком у широкому розумінні слова, були за весь період роботи два чи три рази і короткими.

Це був за сільськими звичаєми обід у будинку, з невеликою кількістю спиртного, де була, звичайно, підсмажена риба і раки. Тоді у Хоролі, особливо в районі Розбишівки, було багато раків.

Пам'ятаю, як під новий рік сільські рибалки піймали у Хоролі дуже велику щуку. Не буду називати її розмірів, у рибалок, як знаєте, те, що піймав і що показав, ніколи не відповідає дійсності. Але то була щука, якої, говорили старожили, ще нікому не вдавалося спіймати.

За ініціативи заступника голови кологоспу Лакізи В'ячеслава Макаровича її прив'язали до новорічної ялинки, що була біля сільського клубу, і всі йшли, щоб подивитися. І в ніч під новий рік щуку хтось вкрав.

Сільські звичаї запрошувати сусідів повечеряти чи пообідати були і залишилися. Це був і є основний привід випити чарку, прикритий доброзичливою сусідською повагою.

У святкові дні, інколи у неділю, Підлужний під вечір запрошував з цієї нагоди прийти до нього. Сім'ями збиралися у дворі біля будинку Підлужного повечеряти на природі.

Його дружина Антоніна Мусіївна була для моєї дружини Раїси другою «матір'ю», вона навчала її різним премудростям господині.

Були молоді, радувалися життю, чекали на нове житло. Проживали, як і раніше, ми у тітки Насті, в одній кімнаті. Я, дружина, малий син Валерій і хазяйка.

Василь Степанович переїхав у новий, збудований для голови колгоспу добротний будинок, недалеко від контори колгоспу. А мені, на початку липня, надали будинок, де проживав раніше Підлужний - на території другої дільниці першої бригади, що називали «Перемогою». Неподалік були ферми, невеликий тік, складські приміщення, парникове господарство, контора бригади та дитячі яслі.

Будинок був невеликий, вкритий бляхою, стіни з дерева, дерев'яна підлога. У дворі великий бересток, навколо луки, що поросли молодим вільховим лісом, осокою.

Колгоспний будинок, у якому я мешкав з сім'єю (фото автора).

Після квартири для нас це був рай. Самі пофарбували вікна, двері, зробили побілку будинку зовні і в середині. Я сам виклав вогнетривкою цеглою черинь у печі. Перенесли від Анастасії Миколаїни все, що було у нас на той час.

Радошам не було меж. Купили у Ромнах шафу, нашу першу дорогу покупку з меблів, уже мали на той час радіоприймач на батареях «Родина», який бачите на фото. Придбав радіоприймач за першу премію, котру отримав за високий урожай цукрових буряків. Ми були щасливі, задоволені, раді такому будинку.

Кімната в руснівському будинку (фото автора).

Агроном колгоспу О.В. Климов (фото Р.О. Климової).

Крім двох коней для виїзду в агронома був мотоцикл. Дружина працювала медичною сестрою у дільничній лікарні. На роботу ходити було недалеко, колектив був невеликий, дружний, як за звичай буває в

сільських лікарнях. Очолювала колектив Русанівської дільничної лікарні Віра Олексіївна Винокурова, лікар з великим досвідом.

***Працівники дільничної лікарні села Русанівка.
Стоїть друга праворуч дружина Райса Климова -
медична сестра лікарні.***

Наприкінці серпня 1960 року в господарство приїхав інструктор райкому партії Петро Федорович Попов. Я його знав, він часто бував у господарстві і не раз доводилося з ним їздити по полях колгоспу. Попов був набагато старший від мене. Фронтвик, інвалід війни по зору, занадто принциповий і вимогливий партійний працівник. Його недолюблювали окремі керівники колгоспів, були з ним не відвертими, старалися менше розповідати про стан справ. До мене він ставився, як до молодого спеціаліста, радив, як себе поводити з бригадами, як здійснювати контроль, що бажано виписувати з періодичних видань і багато чого іншого.

Бувало, і він радився зі мною з окремих питань, як з агрономом. При появі в господарстві, як було заведено, відразу заходив до секретаря партійної організації, а вже потім, переважно з ним, їхали чи то на поле, чи на ферми - до людей. В цей приїзд він порушив заведений порядок і, обминувши кабінет В'ячеслава Макаровича Лакізи, секретаря парторганізації, зайшов до тіснуватого кабінету спеціалістів.

П. Ф. Попов

***О. В. Климов,
(липень 1960 р.)***

М. І. Нечитайло

У кабінеті я був сам, чекав на бригадира другої тракторної бригади Олександра Пилиповича Рябокonia. В цій бригаді було багато техніки, майже половина колгоспної, обслуговувала вона дві рілньничі бригади, другу і третю. Тому щоденно о третій годині, ми планували, куди і яку поставити техніку, як скомплектувати агрегати та інші виробничі питання. По закінченні він мотоциклом об'їздив поля другої і третьої рілньничих бригад, де працюють механізатори, і давав кожному трактористу чи то комбайнеру наряд, де і що робити наступного дня. На першій і четвертій рілньничих бригадах, планування здійснювалося з бригадами на тракторних станах. Інколи вони приїздили до контори, якщо була потреба..

Петро Федорович привітався, подавши руку, і присів на стілець за столом. Він знав нашу традицію щоденного планування роботи на наступний день і запитав, чи довго я буду зайнятий і попросив, щоб перед поїздкою в бригади зайшов до кабінету Лакізи.

Розмова в кабінеті Лакізи була короткою. Попов приїхав з питання прийняття мене в партію. Для того, щоб прийняти в партію, претендент повинен пропрацювати в колективі не менше року, така вимога статуту. У мене цей відрізок часу пройшов. Раніше на цю тему не раз була розмова. Це називалось відбір у партію. Я дав згоду. Заповнив анкету, написав заяву до партійних зборів з проханням прийняти кандидатом у члени партії. Лакіза і Попов написали рекомендації. На завтра були заплановані партійні збори. Ще потрібно було отримати рекомендацію райкому комсомолу. Першим секретарем райкому комсомолу був Микола Нечитайло, мій однокурсник і одногрупник, колишній головний агроном сусіднього колгоспу імені Димитрова села Лучка, мій товариш.

Відбулося засідання бюро райкому комсомолу, дали рекомендацію і я поїхав на колгоспні партійні збори з Синьком Василем Кіндратовичем службовим автомобілем голови колгоспу, який чекав на мене. На партійних зборах комуністи не довго обговорювали мою кандидатуру, задали декілька запитань і одногосно прийняли кандидатом у члени партії. Я не надав тоді значення тому, чому така поспішність.

Попереду засідання бюро райкому партії. Відбулися формальності по прийому кандидатом у члени КПРС. Питань члени бюро задавали багато, в основному про обов'язки члена партії, хто може бути членом партії, як я буду сприймати рішення бюро, коли виникне потреба направити мене на роботу в інше господарство, і ряд інших. І коли члени бюро проголосували за моє прийняття кандидатом у члени партії, Бердицький поздоровив мене, і сказав, що є думка бюро рекомендувати мене на посаду голови колгоспу, як молодого спеціаліста. Господарства не назвав. І запитав, як я на це дивлюся. Звичайно, я відповів, що погоджуся. Що я міг відповісти інше, після тих запитань, які мені задавали члени бюро і на які відповідав. Тоді мені стало зрозумілим, чому так поспішали.

Про розмову на бюро я розповів дружині. Вона багато задавала запитань, висловлювала занепокоєння, що не встигли обжитися як доведеться переїздити, що це важка і відповідальна робота. Довго розповідала про свого дядька, Миколу Григоровича Бондаря, котрий довгий час працював головою колгоспу у їхньому селі. Як його дружина бідалася матері, що той днями й ночами на роботі. Я заспокоював дружину, що це буде не скоро, напевно, десь після нового року, коли будуть проходити звітні збори в колгоспах. Принаймі я так думав.

А через декілька днів, у вівторок 13 вересня 1960 року, запросили в райком партії для вручення кандидатської картки. Вручивши її, Володимир Іванович Бердицький промовив, що є думка бюро райкому направити мене головою колгоспу. Мовляв, спеціаліст, уже маєш певний досвід роботи, працював під керівництвом двох досвідчених голів колгоспів і пора тобі йти на самостійну роботу. Не дуже прислухаючись до моєї думки, Бердицький продовжив, що рекомендувати мене будуть головою у колгосп «Великий Жовтень» села Підставки, і що збори призначені на сьогодні, бо голова колгоспу непередбачено захворів, написав заяву і потребує негайного лікування. Так, що через годину будемо збиратися.

Я добре вже знав, чим закінчуються відмови від виконання рішень райкому партії, тим більше, коли вирішив Бердицький, тому мовчав. Бердицький запропонував мені присісти і підняв телефонну трубку. Ска-

зав телефоністці набрати телефон голови колгоспу села Русанівки Підлужного. Його з'єднали швидко. Бердицький сказав Підлужному, що мене сьогодні направляють головою колгоспу, щоб шукав агронома. Він це говорив впевнено, не піддаючи сказане будь-якому сумніву. Потім передав телефонну трубку мені. Підлужний побажав мені успіхів, говорив, що все буде нормально, не переживай. Я попросив його, щоб передав дружині про обстановку. Підлужний пообіцяв, що заїде і поговорить з дружиною, заспокоїть її. Через декілька хвилин до кабінету зайшов голова райвиконкому Григорій Кирилович Калашник. Ми привіталися, він сів поруч мене і став розповідати про господарство. Бердицький поспіхом складав папери і коли закінчив, підвівся з-за столу, постояв деякий час немов щось пригадуючи, сказав, що пора їхати. Ми вийшли у двір райкому, сіли у зелену М-72 і поїхали на Підставки. По дорозі обидва на перемінку радили, з чого починати, заспокоювали, що все буде гаразд. Я їх уважно слухав і не чув.

Г.Д. Сушко

С.Т. Качай

М.П. Ганич

Трохи більше двох років працював у Русанівці. Для агронома це невеликий термін. Дуже короткий. Виробничий цех агронома під відкритим небом. І щоб навчитися працювати у такому складному, великому виробничому цеху, потрібен чималий досвід, багато років.

У Русанівці я відчував допомогу порадами свого заступника, Ганни Данилівни Сушко, агронома з досвідом практичної роботи. Вона раніше працювала у МТС, закінчила сільськогосподарський технікум. Людина доброї душі, веселої вдачі, знаходила слова підтримки для кожного, коли щось було негаразд. Ганна Данилівна належала до тих агрономів, котрі любили і розуміли землю, була агрономом за покликанням.

Шкода було розставатися з керівниками колгоспу, бригад, усіма спеціалістами, до яких в певній мірі звик, та й з колгоспниками - багатьох уже знав.

Через деякий час, коли я працював у Підставках, Підлужного за його проханням направили в село Панасівку головою колгоспу.

Головою колгоспу в Русанівці обрали Товстого Петра Яремовича, агронома з колгоспу ім. Шевченка села Саї. Головував він недовго, менше року. Русанівці не змирилися з його роботою. Голова часто став заглядати у чарку, цікавився, що там на дні. І коли робити це постійно, то побачать й інші, що заглядаєш. Його звільнили.

М.І. Юхта

Керівники господарства у селі мінялися часто. Цікаво те, що всі голови колгоспу були не місцеві, з інших сіл району. Голова виконкому сільської ради в Русанівці на той період був також не з Русанівки, а із сусіднього села Лучка - Василь Іванович Домашенко. Людина вже не молодих років, звичайно без відповідної освіти.

Але такі, як Домашенко, мали великий досвід роботи з людьми, і в тих умовах, коли ще мало було керівників і спеціалістів господарств із середньою, а тим більше з вищою освітою, вони ще могли працювати.

Підкреслю, що з вищою спеціальною освітою серед голів колгоспів району був один Головка. Основну роботу, пов'язану з веденням усієї документації сільської ради, виконували секретарі виконкому, також люди переважно практики. Секретарем виконкому сільської ради в Русанівці працював Федоров Микола Прокопович. Мені часто доводилося з ним спілкуватися, особливо коли розглядали питання на засіданні виконкому чи сесії по сільському господарству. Готувати матеріали для інформації голові виконкому, проекти рішень.

Після Домашенка, за рекомендацією Підлужного, головою виконкому був обраний Василь Оксентійович Гайовий із села Панасівки. А Домашенка обрали головою Русанівського сільського споживчого товариства.

Головами колгоспу, з того часу, коли я працював у Русанівці і протягом наступних років, аж до розпаювання колгоспів працювали:

Головко Андрій Кирилович в об'єднаному колгоспі - 1956-1958 рр., Підлужний Василь Степанович - 1958-1961 рр., Товстий Петро Яремович - 1961р., Качай Семен Терентійович -1961-1973 рр., Гапич Михайло Петрович -1973 -1976 рр., Марченко Андрій Семенович -1976 -1977 рр., Парафійник Микола Андрійович - 1977-1979 рр., Юхта Михайло Іванович - 1979 -1988 рр., Гальченко Петро Павлович - 1988-1994 рр., Гречаний Володимир Миколайович -1994-1999 рр., Набок Іван Васильович - 1999- 2001 рр., Коряка Іван Григорович - 2001 -2003 рр., Бугай Микола Миколайович з 2003 року до розпаювання колгоспів.

З 1967 по 1980 рік я працював у Липовій Долині начальником районного управління сільського господарства, головою виконкому районної ради депутатів трудящих, першим секретарем райкому партії. Звичайно, був причетний до роботи окремих із них. Зокрема, Качая, Гапича, Марченка, Парафійника, Юхти. Доводилося їх рекомендувати на ці посади, переміщати на інші, окремих рекомендувати звільнити. Такі були реалії життя, вимагали обставини і відносини колгоспників до керівника.

Різного було: життя є життя, і хочеться про них згадати добрими словами. Працювали вони в силу своїх можливостей, здібностей, таланту керівника. Та головне, вони прагнули щось добре, вагоме, помітне зробити для господарства, села, щоб їх працю бачили і оцінили люди. Різні вони залишили спогади і сліди своєї роботи в пам'яті колгоспників, мешканців села, на полях Русанівки, в зробленому, що залишилося у пам'яті тих, з ким працювали разом.

Семен Терентійович Качай до обрання головою колгоспу в Русанівці вже мав достатній життєвий досвід, учасник війни. Був заступником голови кологоспу в селі Байрак. Працював він у порівнянні з іншими керівниками господарства довший проміжок часу. В селі було багато зроблено. Семен Терентійович був принциповий, з характером, мав непоганий хист працювати з людьми й організовувати їх.

Як кажуть, характер схожий на дерево, а репутація на тінь. Ми часто турбуємося про репутацію, тобто про тінь, а насправді потрібно думати про дерево, яку воно дає тінь. Тому тінь буває помітна і непомітна. Все залежить від погоди і дерева. Так було і в Качая. Останні роки головування він допускав помилки, в силу, певне, пов'язаних, як і в багатьох керівників-фронтників, м'яко кажучи, нестриманності у вживанні спиртного. Проте при всіх тих обставинах, у мене про нього збереглися добрі споминаи..

Головою колгоспу після Качая був рекомендований Михайло Петрович Гапич, який народився в Яганівці в сім'ї механізатора. Його батько довгий час працював бригадиром тракторної бригади. Про Петра Ільковича Гапича говорили, що коли він був бригадиром тракторної бригади у Яганівці, приїхав мотоциклом у РТС по запчастину, із-за якої довго простоював трактор. Запчастина була з тих, які поступали дуже рідко, і коли він її отримав, на радостях сів на попутну машину і поїхав у село, забувши про мотоцикла.

Після закінченні школи Михайло Петрович залишився у рідному селі, працював кіномеханіком. Здобув освіту інженера. Працював інженером у колгоспі «Ясна зірка» села Байрак. Також, як і Качай, був заступником голови колгоспу в досвідченого керівника Івана Васильовича Хекала. Працюючи в Русанівці головою колгоспу «Зоря комунізму», зарекомендував себе здібним керівником. Господарство зміцніло економічно, багато було зроблено по благоустрою села, здійснювалося будівництво житла і виробничих приміщень. Як досвідченого керівника його було запропоновано колгоспникам села Синівки обрати головою колгоспу ім. Леніна. Там він працював з 1976 по 1984 рік. Кращий голова колгоспу був рекомендований на посаду районного керівника. Довгий час Микола Петрович очолював Липоводолинське районне управління сільського господарства, був заступником голови райвиконкому.

М.А. Парафійник

К.І. Солдатенко

Г.І. Мороз

Микола Андрійович Парафійник народився на Роменщині. До обрання головою колгоспу в Русанівці також мав досвід роботи керівника. Працював у районному об'єднанні «Сільгосптехніка» інженером. Коли в 1975 році було створено Липоводолинське районне міжколгоспне об'єднання «Птахопром», його керівником був рекомендований Парафійник. Набувши непоганий досвід роботи голови колгоспу в Ру-

санівці, він був рекомендований на посаду начальника Липоводолинського районного управління сільського господарства. Через деякий час його рекомендували головою виконкому Великописарівської районної ради.

Михайло Іванович Юхта був рекомендований на посаду голови колгоспу в Русанівку з посади заступника голови колгоспу, секретаря партійної організації колгоспу «Заповіт Ілліча» села Московського. Тривалий період працював головою колгоспу, залишив і вніс вагомий внесок своєї праці і здібностей у вирішення повсякденних і перспективних питань життя села Русанівки. Потім працював у Липоводолинському районному об'єднанні «Сільгосптехніка» інженером.

Часто зустрічався з ним, коли я, вже будучи на пенсії, працював у Сумах регіональним директором «Сумиагроресурс», і товариство «Лучка», яке він очолював, входило в це об'єднання. Допомігав, радив, що і як краще зробити на користь справи.

З рештою голів колгоспів, як з керівниками господарств, я безпосередньо не працював, проте переважно знав їх, коли працював у районі, зокрема Петра Павловича Гальченка, ще по роботі в радгоспі ім. Калініна. Працював у селі Капустинці заступником голови колгоспу. З Володимиром Миколайовичем Гречаним познайомився дещо пізніше. Коли я трудився у Липовій Долині, він працював у селі Беєвому обліковцем тракторної бригади. Можливо, зустрічалися, але особисто його не знав. Гречаний здобув вищу освіту за фахом агронома. Працював агрономом у радгоспі «Липоводолинський», в райкомі партії інструктором, заступником голови колгоспу імені Шевченка села Саї. Потім був обраний головою колгоспу в Русанівці. При його керівництві в господарстві були помітні зміни на краще.

Коли зустрічаюся з вихідцями з Русанівки чи з тими, хто раніше там працював або тепер мешкає чи працює, я постійно цікавився і цікавлюся життям села. Не так багато безпосередньо там пропрацював, та був причетний до нього, більше 20 років працюючи в районі. Як завжди, пригадуємо, що було, як було раніше, що зараз. Стурбовані тими справами, які сьогодні у селі. А недоліків багато.

Розмовляю з Миколою Григоровичем Морозом, котрий народився і виріс у Русанівці, людиною, яку добре знають у районі, тим більше, що я відкривав йому дорогу до керівника комсомолом району, котрий працював і начальником районного відділу міліції, вирішував питання енергозабезпечення району, завжди боляче реагував на недоліки. Ми ділилися з ним думками, розмовляючи на різні теми.

Одного разу він мені дав Липоводолинську районну газету «Наш край» за четверте травня 2007 року. Там була надрукована стаття під рубрикою «Думки вголос». Куди йдемо? Стаття була написана мешканцем села Русанівки Олександром Тесленком, пенсіонером. Він народився і виріс у Русанівці, там закінчив школу, після навчання працював довгий час вчителем у рідній школі, сільській раді. Людина, яка любила своє село, вболівала за нього, котрій не байдуже, що з ним буде в подальшому.

Ось що він пише:

«З ностальгією в душі мимоволі доводиться згадувати ті недалекі роки, коли в с.Русанівка діяв колгосп «Зоря комунізму», де вирувало повноцінне життя, де були побудовані капітальні ферми, токи, зернохосвища, гаражі, майстерні, де всі поля були засіяні зерновими, а ферми переповнені худобою. Теплими словами старше покоління згадує нині вже покійних керівників господарства Качая С.Т. та Гапича М.П., які дійсно були господарями цього колгоспу. З радістю молоді дівчата після закінчення школи йшли працювати доярками, свинарками, ланковими, а хлопці - трактористами, комбайнерами, водіями, і одержували за це хорошу зарплату. Майже щомісяця в селі відбувалися весілля, люди будували добротні будинки, а в сільському Будинку культури щодня демонструвалися фільми, проводилися вечори відпочинку, танці, в селі була одна з кращих в районі бібліотека. Але за останні роки, з приходом в село так званих інвесторів, які змінюються майже кожного року, все розгромлено, розпродано, а на місці, де були ферми, стирчать з бур'яну кам'яні брили, яких ще не встигли розтрити і продати.

І ось тепер, коли з колгоспу вже майже немає чого потягти, ми ж самі почали знищувати все, що колись з гордістю називали благоустроєм нашого села. Коли в селі будували дорогу з твердим покриттям, справжні господарі вмуровували в асфальт уперек неї гусениці зі старих тракторів, щоб можна було переїхати гусеничним трактором і не пошкодити асфальту. Але знайшлися серед нас люди, які повиривали ці «переїзди» і здали на металобрухт. Колишні керівники, які по справжньому dbали про благоустрій села, поблизу школи вклали в канаву для стоку весняних вод металеву трубу, яку також не так давно вирвали із землі і відправили на металобрухт. А як можна спокійно дивитися на прекрасну двоповерхову будівлю дитячого садка, в якому вирізані батареї і труби водяного опалення, немає жодного цілого вікна, навіть двері познімали і вже дехто прилаштував їх до своїх «пришалабків»?

Повністю знищена будівля, де не так давно була розміщена швейна майстерня та хлібопекарня.

І знову мимоволі повертаєшся думкою в минуле, коли за кожний об'єкт у селі хтось відповідав і якщо з колгоспу, або з організації чи установи зникала якась дрібничка, то миттєво була реакція як жителів, керівників села, так і органів внутрішніх справ.

Пам'ятаю, як одного разу завідувачий фермою повідомив у сільську раду про те, що вночі відірвав хтось дві дошки від сарая, то дільничний інспектор міліції через 20 хвилин був уже на місці пригоди і не поїхав із села, доки не знайшов і не покарав злодія. А тепер знищено всі будівлі, які були окрасою нашого села, але ні місцеві органи влади, ні районні служби не звертають на це ніякої уваги.

До чого ми дожилися в незалежній багатій Україні?

Куди ми йдемо, що залишимо нашим дітям та внукам? Мабуть, саме про нас хтось придумав приказку: «Тому ми бідні, що дурні».

**Олександр Тесленко,
пенсіонер с. Русанівки.**

Не раз перечитував цю статтю. Що тут сказати: автор написав її своїм серцем, душею, вболіваючи за стан рідного села. Та турбує, чому це відбувається на очах тих, хто будував, працював і робив для прийдешніх поколінь, а зараз мовчать, спостерігають, а окремі самі прикладають руку, щоб і собі щось поцупити.

Пригадуючи той період, про який пише Тесленко, згадалася школа. Русанівська школа. Коли я дізнався, що у першому класі навчається 4 учні, а в десятому 5, і всього в школі навчається 57 учнів, стало не по собі. А коли я працював у селі навчалося від 460 до 720 в різні роки. Дійсно, куди ми йдемо? Вірніше, куди прийшли! Чому так сталося? Думаю, відповідь на це дасть час. Мудрий вчитель.

Працюючи в Русанівці, часто бував у школі, тому що там була шкільна виробнича бригада, за якою була закріплена колгоспна земля. Спілкувався з Храпалем Василем Миколайовичем та Катериною Іванівною Солдатенко, іншими вчителями, які були відповідальні й організовували роботу шкільної виробничої бригади.

З директором школи Григорієм Івановичем Морозом були дружні, виробничі стосунки. Він майже щоденно бував у конторі колгоспу з різних питань. Заходив до кабінету спеціалістів. Не раз розповідав про школу. З його розповіді запам'яталося, що земство збудувало приміщення чотирикласної школи незадовго до революції. Потім була семирічка, а з першої половини 50-х років там відкрили середню школу. Для мене, як агронома колгоспу, в той час це була цікава ін-

формація, з історії села, про яку хотілося знати. Тоді я і мріяти не міг, що через деякий час мені доведеться предметно займатися школами всього району.

Т.О. Кукавська

Русанівська школа

Більш детально я вник у життя русанівської школи, коли працював головою виконкому Липоводолинської районної ради, коли був обраний депутатом Сумської обласної ради депутатів трудящих від Русанівського виборчого округу № 99 у 1971 році. Не раз у селі і у райвиконкомі зустрічався з Тетяною Олексіївною Кукавською, завучем школи, депутатом районної ради від Русанівки та Григорієм Івановичем.

На їх звернення потрібно було надавати практичну допомогу школі. Григорій Іванович вирішив замінити пічне опалення, яке було в школі від 1912 року (цього року вона була побудована) на водяне.

Кошти були виділені, проте важко в ті часи було придбати батареї опалення. Велику допомогу надав колгосп. У 1975 році на шкільному подвір'ї збудували котельню, зробили водяне опалення всіх приміщень школи.

І вже коли писалися сторінки спогадів про Русанівку, я не міг пройти стороною і не розповісти про людину, батька, який разом з дружиною Катериною Іванівною Солдатенко - вчителем хімії і біології цієї ж школи, виростили і виховали трьох синів, про вчителя, який протягом 26 років працював директором школи.

Григорій Іванович Мороз народився на Недригайлівщині в 1920 році в селі Курмани. Малому Григорію не було і року, як померла мати. У Курманах він навчається в одному класі з однолітком і односельцем Дмитром Білоусом, майбутнім письменником, перекладачем, критиком і громадським діячем. Закінчує середню школу. Дев'ятнадцятирічного юнака в серпні 1939 року направляють вчителювати в

неповну середню школу села Деркачівка Недригайлівського району. Тоді він не міг і подумати, що молода вчителька початкових класів Варвара Тимофіївна, з якою працював у одній школі, стане матір'ю Президента України - Віктора Андрійовича Ющенка. А вже у березні 1940 року він курсант школи молодших авіаспеціалістів Київського військового округу. Потім Прибалтійський особий округ, Західний фронт. Війна. Довга. Тяжка. Там стає комуністом.

Демобілізувався, вступив на навчання в Сумський педагогічний інститут. У 1948 році у 28-річного Григорія помирає батько. Після закінчення інституту в 1949 році Григорія Івановича направляють учителем середньої школи села Монастирське Тернопільської області. У 1950 році Григорія Івановича, після роботи в Західній Україні, направляють на навчання в аспірантуру Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

Молодий аспірант гостював у Катерини Іванівни Солдатенко, з якою разом навчалися в Сумському педінституті, зареєстрував в сільській раді з нею шлюб і залишився в Русанівці. Через рік їм запропонували роботу в Байрацькій середній школі. Григорій Іванович очолив учительський колектив школи. Три роки працює там директором, будує нове приміщення школи.

А з вересня 1954 року по серпень 1980 року Григорій Іванович Мороз - директор Русанівської середньої школи. В ті роки у школі навчалися учні з навколишніх сіл: Яганівки, Яснопільщини, Лучки, Рубанового, Петрівського, Бухалового Липоводолинського району та села Пирятинщини сусідньої Полтавської області.

У різні роки в школі навчалось 460 -720 учнів. Так, у 1961 році до першого класу було набрано 49 учнів, які навчалися у двох перших класах А і Б. Учні віддалених сіл у зимовий період перебували у шкільному інтернаті.

Директор школи організовує будівництво двох приміщень, де розмістилися чотири класи. В школі запроваджується виробниче навчання, облаштовуються майстерні, де учні-хлопці навчаються слюсарній та теслярській справам, різьбі по дереву, а дівчата - рукоділлю, кухарським справам та інше. Виробниче навчання включало в себе роботу учнів на пришкольніх ділянках та на виділеній землі для школи на полях колгоспу.

Були створені учнівські виробничі бригади, які вирощували зернові культури, кормові і цукрові буряки, картоплю. За отримані від реалізації продукції кошти для школи купили духові музичні інструменти. Учні виїздили на екскурсії до Сум, Полтави, Києва, Москви.

Виробнича бригада школи була однією з кращих в Україні, за що отримала премії: трактор «Беларусь», телевізор, фотоапарат. Це був перший телевізор у селі. Виробнича бригада школи, була учасником Виставки досягнень народного господарства у Москві. Велику роботу з виробничими бригадами проводили вчителі Храпаль Василь Миколайович, Фесенко Неля Микитівна, Солдатенко Катерина Іванівна. Серед бригадирів, ланкових виробничої бригади були помітні: Василь Пономаренко, Тетяна Бережна, Василь Литвиненко, Марія Місяць, Григорій Клець, Серій Матяш, Тетяна Роєнко.

За ініціативи Григорія Івановича, його постійної підтримки вчителі фізичного виховання Гладун Олексій Митрофанович та праці Рисенко Іван Якович, разом з учнями, побудували й обладнали спортивний майданчик, де були перекладина, бруси, кінь, драбини, баскетбольне поле та інше. Своїми руками виготовили тенісний стіл, ракетки.

Цьома Федір Прокопович, вчитель музики, навчав учнів грати на скрипці.

Під керівництвом учителя географії Івана Михайловича Клеця на шкільному метеорологічному майданчику учні вели спостереження за погодою.

У лабораторії фізики Григорій Григорович Скрипник навчав учнів виготовляти прилади, котрі демонстрували різні природні явища.

Школа жила, навчала, виховувала, працювала під керівництвом Григорія Івановича Мороза більше чверті століття. Плч о плч з ним була протягом усіх цих років його дружина Катерина Іванівна Солдатенко. Я працював у Русанівці в ті роки, коли дуже мало пройшло часу від дня закінчення війни. Страшної війни для нашого народу. Горе втрат і розрухи спіткало й Русанівку, село заліковувало ще рани, нанесені війною зруйнованому господарству. Туга була у кожного за рідними і близькими, що не повернулися з війни. З нагоди будь-яких заходів чи то свят завжди згадували тих, хто не повернувся з війни до рідного села. Розповідали про них, пригадували події з їхнього життя.

Катерина Іванівна Солдатенко була вчителем, дослідником і зберігачем безсмертних бойових традицій, як її називала районна газета «Наш край».

В розмові зі мною, пригадуючи минуле того часу, коли ми проживали в Русанівці, Катерина Іванівна розповідала з глибоким хвилювання про роки війни. Мати, яка народила і виховала трьох синів, людина яка бачила війну, проживала в тих умовах, розповіла про подію часів війни, яка залишилася в пам'яті на все її життя. Про це писала і Ганна Чайка, працівник районної газети «Наш край», яка

народилася і проживала в селі Русанівка. Пригадуючи з Ганною Сергіївною про розповідь Катерини Іванівни і статтю, ми були зворушені подіями тих років, зворушені ставленням мешканців села до подій війни. З дозволу Ганни Сергіївни викладаю текст статті:

«Жила тоді сім'я Катерини Іванівни на хуторі Пирятинщина. Був вересень 1943 року, але ще тепло.

І раптом випав сніг. Зайшов у хату батько й каже, що проїхав селом наш розвідник на білому коні і в білому маскхалаті. Питав дорогу на Перехрестівку, витягши з кишені складену гармошкою карту. Батько показав, як проїхати на Русанівку. Згодом дізналися, що воїн дістався туди і раптом де не візьмись - німецький літак.

Вершник заховався під дерево поблизу лікарні, але з повітря його обстріляли і вбили. Як пізніше розповідала очевидця Марія Романівна Білоус, через деякий час у село зайшла частина нашої армії. Воїни розбили ясла на фермі, зробили з них труну і поховали розвідника на сільському кладовищі біля церкви.

А ця жінка особисто поклала в труну букетик ще яскравих осінніх чорнобривців. Це був Василь Никифорович Грубін. У 1968 році червоні слідопити під керівництвом директора Русанівської школи розшукали рідних воїна і 9 травня, у День Перемоги, відбулося перепоховання його останків у могилу біля Меморіального комплексу полеглим воїнам і односельчанам, що знаходиться поряд із сільським Будинком культури. Цього дня з Києва приїхала дружина воїна, гвардії майора, його син, донька і сестра.

- Плач стояв великий селом, коли відбувалася ця подія, - говорить Катерина Іванівна.

Жаль цього чоловіка, що пройшов війну і загинув, визволяючи Русанівку. Стільки років не знала сім'я, де похована найрідніша для них людина. Плакали батьки і матері, сестри і брати тих русанівців, хто не повернувся з тих далеких воєнних доріг, хто не знав і, можливо, ніколи не дізнається, де прах їхніх рідних, полеглих у Великій Вітчизняній війні, по яких світах розкидані в страшну пору того лихоліття. Здавалося, що плаче все навколо, плаче вся земля. Коли відшукали могилу, на яку вказала Марія Білоус, серед кісток і зоглілих залишків знайшли засохший букетик чорнобривців...

Син загиблого Олег Грубін наступні роки був частим гостем у нашій сім'ї, коли приїздив на могилу батька. Підтримували ми зв'язок і з іншим членами родини.

Зараз Олега вже немає серед живих. Відходить у вічність і те покоління русанівців, що пам'ятає роки війни, визволення села. Тож хо-

chetti, щоб не стерлися з пам'яті його жителів нині далекі події 1943-го і 1968-го, імена кожного визволителя нашого краю від фашистських загарбників і не повинні забуватися...»

Меморіальний комплекс у селі Русанівці.

Фото з офіційного сайту села.

Серед видатних земляків, що народилися в Русанівці, я був знайомий з Леонідом Миколайовичем Новиченком. Народився він 31 березня 1914 р. Батьки майбутнього вченого були вчителями. У 1939 р. закінчив Київський університет. У роки Великої Вітчизняної війни був військовим кореспондентом. Після війни працював відповідальним редактором газети «Література і мистецтво», згодом - «Літературної газети». Був головним редактором журналу «Вітчизна». Працював в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка Академії наук УРСР, секретарем Спілки письменників СРСР. Академік.

Професор. Друкуватися почав з 1938 р. Перші літературно-критичні статті з теорії соціалістичного реалізму, історії української літератури, зокрема літературні портрети Т. Шевченка, М. Рильського, П. Тичини. Він один з авторів і редакторів «Історії української літератури». Зараз багато можна різного прочитати про Новиченка.

Не хочу заглиблюватися у цю тему, тому що він у пам'яті залишився, на моє глибоке переконання, як людина високоосвічена, ерудована, яка знала життя і любила своє село, Липоводолинщину. Проте шкода, що він не написав про Русанівку свої спогади..

Багатьом вихідцям з Сумщини, як землякам, він допомагав, підтримував. Я часто зустрічався з ним. Не раз він приїздив у Липову Долину на традиційні серпневі зібрання вчителів. Завжди виступав перед ними, його зацікавлено слухали. Леоніда Миколайовича поважали, прислухалися до його порад, як до порад іменитого земляка. Я шанобливо ставлюся до його книг, які він мені подарував.

Фото однієї з книг з дарчим написом Л.М. Новиченка

На знак шани і поваги до іменитого земляка Липоводолинська районна центральна бібліотека названа його ім'ям. Помер Л. М. Новиченко 23 листопада 1996 р. у Києві.

У ті часи в село приїздив з Києва молодий талановитий журналіст Микола Миколайович Бурмака, випускник Русанівської середньої школи першого випуску. Бурмака часто вів цікаві передачі на республіканському радіо. В сюжетах використовував щебетання птахів, за-

пис робив у лісі та на полях села. Русанівці пишалися ним. Він закінчив аспірантуру Празького університету, кандидат наук.

Залишилися добрі спомини про Григорія Петровича Романенка. Народився і виріс у Русанівці. До його долі в певній мірі я був причетний. Після служби в армії він очолював комсомольську організацію колгоспу села. За комсомольською путівкою Григорія Петровича направили на роботу в органи правопорядку. Працював у паспортному відділі Липоводолинського районного відділу міліції.

Потім був направлений у відділ боротьби зі спекуляціями та розкраданням власності. Здібного і дисциплінованого офіцера однієї з головних служб райвідділу міліції, рекомендували заступником начальника районного відділу міліції.

Він показав себе умілим керівником. Отримав звання майора міліції і був направлений на посаду начальника Серединобудського районного відділу міліції. Довго і плідно працював на цій посаді. У званні полковника міліції вийшов на пенсію. Повернувся у Липову Долину. Працював у правоохоронних органах. Мав активну життєву позицію. Турбувався про вирішення багатьох питань селища. Був обраний головою Липоводолинської селищної ради.

Весь час не поривав спілкування з мешканцями Русанівки, любив рибалку, був співчутливим і чуйним до товаришів, проживав довгий час у рідному селі, на тихій вулиці, яка має назву у народі Шкирба.

З уродженцем Русанівки Іваном Федоровичем Турком, я познайомився, коли писав спогади і хотів більше дізнатися про випускників середньої школи. Він закінчив школу в 1954 році і був серед перших випускників Русанівської середньої школи.

Після служби в армії закінчив Харківський бібліотечний інститут. Живе і працює в м. Харкові. Директор науково-педагогічної бібліотеки Харківського Національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Відмінник народної освіти УРСР, заслужений працівник

Г.П. Романенко

культури України. Ось що написав мені про школу, про вчителів і випускників Іван Федорович:

«Перший випуск десятикласників Русанівської середньої школи відбувся 25 червня 1954 року. Випустилось 35 учнів - 25 хлопців і 10 дівчат.

Вперше 8-й клас був сформований у 1951 році на базі 2-х сьомих класів, які були на той час у семирічній школі (випускники 2-х сьомих класів складали 70 осіб).

Географія 8 класу була слідуюча: русанівці - 23 особи, с. Лучка - 3 особи, с. Яснопільщина - 5 осіб, с. Яганівка - 3 особи, с. Пирятинщина Полтавська обл.) - 1 особа (племінник вчительки Солдатенко Катерини Іванівни).

Не усі випускники-русанівці після 7 класів пішли до 8 класу вже середньої школи, їх було 23 особи, як я уже згадував вище.

Причини різні: одним треба було допомагати самотнім матерям вести домашнє господарство і працювати в сільському господарстві, щоб ліквідувати післявоєнну розруху та забезпечувати своє життя усім необхідним, адже часи були важкі.

Була і друга причина - навчання у середній школі було платним - 350 карбованців на рік, тому у більшості батьків не було можливостей заплатити за навчання в тяжкі післявоєнні роки. Пізніше платня була скасована.

Клас був згуртований, дружний, працьовитий. Нашим учителям з нами працювати було легко.

Дозволю собі перерахувати вчителів, які виховували нас і вивели у люди:

директор школи - Звягільський Борис Львович;

завуч - Пшемиський Олександр Миколайович - учитель української мови і літератури;

Пшемиська Ольга Василівна - учитель російської мови і літератури;

Кузьменко Володимир Федорович - учитель історії;

Янченко Тетяна Яківна - учитель фізики;

Янченко Дмитро Юхимович - учитель хімії;

Трегуб Анастасія Порфирівна - учитель математики, алгебри, тригонометрії;

Гонтарівська Валентина Семенівна - учитель природознавства;

Заєць Євдокія Захарівна - учитель іноземної мови;

Гладун Олексій Митрофанович - учитель військової підготовки і фізкультури;

Кукавська Тетяна Олексіївна - старша піонервожата;

Григорій Іванович Мороз і Катерина Іванівна Солдатенко з нами майже не працювали, тому що прибули до с. Русанівки наприкінці першого випуску десятикласників.

По різному склалася доля першого випуску Русанівської середньої школи. Більшість із нас роз'їхалися по різних містах великого Радянського Союзу шукати свою долю, комусь пощастило знайти її відразу, комусь - пізніше. Більшість випускників отримали спеціальну середню і вищу освіту. Є серед нас військові, фармацевти, журналісти, медики, працівники культури, ветеринарні лікарі, агрономи, радіотехніки.

Доля розкидала нас після закінчення вузів і технікумів по обширній території бувшого Радянського Союзу від західних кордонів до Далекого Сходу.

Дехто із випускників продовжили свою долю у рідному селі, а освіту здобували заочно – Гриценко В.Т., Тетяненко О.М., Луценко В.С., Данько В.Г., Калініченко Р.О., Гриценко Г.Т, Гаренко В.М.

Були і такі, які виїхали із Русанівки на постійне проживання і на заробіток за межі України - Гейко О.І., Якуб О.П., Литвиненко Т.К., Гладун У.С., Маківська А.Д.»

Така коротка історична довідка випускника школи, як мовиться, від першої особи. Я щиро вдячний Івану Федоровичу за його цікаву розповідь і доповнення до того, що я написав.

Кожне село має свою історію. Її творили люди, різні за походженням, за поглядами на життя, за інтересами і відношенням до справ, різні, але завжди у них було одне спільне, що об'єднувало їх, за що вони всі постійно вболівали, - це рідне село. Мала батьківщина, рідне село відіграло роль у житті і вплинуло на долю кожного по різному. Одним людям рідна земля дала все, іншим менше. Проте не від цього залежить любов до рідного села, а від самої людини. Кожен цінить і поважає своє село, в якому народився.

Долі складаються по-різному, один залишився у селі, де народився і прожив там усе своє життя, вніс свій вклад у його життя. Інший за різних обставин залишив рідне село і проживає далеко-далеко від нього. Я переконаний, що всі, знаходячись далеко від свого рідного села,

не забувають його. Так, як і ті, що мешкають у селі, вони присвячують йому свої думки, окремі пишуть пісні, літературні твори, картини з краєвидами рідного села, та головне - віддають йому любов свого серця. Пригадуючи про Русанівку, про її пройдений життєвий відрізок, коли працював у районі, не можу обійти стороною, щоб не згадати про її головний скарб - талановитих, працюючих, здібних, добрих, надійних русанівців. Людей з козацькими коренями, які по-важали і поважають правду, любили і люблять своє село.

В юнацькі роки я любив бувати у кузні свого рідного села. Пробував допомагати ковалеві. Клепав молотом по розкаленому залізу, куди показував ударом молотка коваль. Дзвін молотка, запах вугілля в горні, приваблювали мене з дитинства. І якщо випадала нагода, коли працював агрономом, часто заходив до кузні. Кузня і плотницька майстерня другої бригади були поруч контори колгоспу. Ковалем там працював Андрій Якович Кроль. А на першій бригаді Яків Павлович Бойко, на другій дільниці бригади Гречка Микита Данилович. З Андрієм Яковичем Кролем ми знаходили спільну тему для розмови. Він дивувався, звідкіль я знав і вмів зварити, з'єднати металеві прuti на горні. Він багато мені розповідав про село, про його мешканців. І коли я працював у Липовій Долині, буваючи в селі, заїздив у кузню. Андрій Якович завжди розповідав про новини села. Не дуже багатослівний, як говорять, сам собі на умі. В його розмові було багато повчального. Він знав людей і не раз мені наголошував, що Русанівка - козацьке село, має свої давні традиції і це протрібно враховувати.

І.Д. Синько.

Великий вклад у будівництво на селі вносили теслі Іван Остапович Тесленко, Микола Павлович Лисак. Вони працювали у центральній майстерні. Мені випадала більша нагода зустрічатися і спілкуватися з ними, ніж з іншими. Запамя'талися муляри Семенко Олексій Іванович і Слива Олексій Корнійович, який певний час працював шофером. Пожвавилась робота і електро та радіомонтерів. Трохим Минович Набок і Олексій Андрійович Якуб монтували лінії електро та радіозв'язку. За старшого був Олексій Самійлович Гресь.

Щоденно зустрічався із завідуючим господарством Синьком Іваном Давидовичем, інвалідом війни. Завідувати колгоспним господарством в ті часи було складно. Робота не легка. І будівельні матеріали, і спецодяг, і посуд, власне все, що потрібно для того, щоб йшло життя у колгоспі, було на відповідальності завгоспа. Немає шпагату для зв'язування махорки - винен завгосп, немає крупів чи муки в коморі, немає цвяхів- винен завгосп. Коли все те, що потрібно було в наявності, про завгоспа не згадували, немов його і немає. А коли чогось не було, всі скаржилися завгопу чи то на нього. Іван Давидович часто відповідав у таких випадках «міцними» словами, що відпадала охота звертатися. Проте вирішував. Робочого місця у нього не було.

Багато мешканців Русанівки своєю невтомною працею вписали немало славних сторінок в історію села. Прагну, щоб наступні покоління переймали їх досвід, самовіддано працювали, робили більше для рідного села.

На фото колгоспники бригади № 4. Стоїть у першому ряду другий правору бригадир Пономаренко Гордій Федотович, у другому ряду перший праворуч Лакіза В'ячеслав Макарович - бувший голова колгоспу імені Чапаєва, до об'єднання колгоспу- заступник голови колгоспу. Лежать крайній праворуч Шевченко Сергій Макарович, поруч Шевченко Григорій Макарович.

Колгосп був колективним, спільним, великим, багатогалузевим господарством. Вирощували зернові, технічні, кормові, овочеві культури. Утримували велику кількість худоби. Виробляли молоко, м'ясо, шерсть, яйця. Мав переробні цехи, виробляв олію, муку, крупи. Мав інші підсобні господарства, такі як пилорама, кузні, полотницькі і столярні майстерні та багато інших виробничих підрозділів. На всіх ділянках були відповідальні керівники і основне, там працювали люди села - творці всього того, що виробляло господарство. Кожна робота - чи то в рільництві, чи у галузі тваринництва, на тракторі чи у кузні, на пилорамі чи на будівництві були однаково важливими, необхідними.

Багато прізвищ названо на сторінках спогадів, та хочеться пригадати про людей, які своєю скромною, непомітною і такою важливою працею забезпечували життя і розвиток господарства.

Романенко Олександр Никифорович, учасник війни, боровив країну, довгий час працював на третій бригаді механізатором, забезпечував подачу води на ферму, ремонтував і налагоджував обладнання. Чи могла ферма жити без води хоча б день? На першій бригаді механізатором був Гоменко Іван Павлович, який також працював і на току бригади. На четвертій бригаді механізаторами ферми працювали Романенко Іван Гаврилович та Білоцерківський Яків Йосипович. Такі люди були непомітні, скромні, чесні, робили сумлінно свою справу і вболівали за результати колективу, в якому працювали.. Без їх праці обійтися на бригаді чи фермі було важко.

Петро Кононович Сохань, пройшов війну, фронтовик, працював на різних роботах, яких у господарстві не перерахувати і без таких як він, обійтися було неможливо.

Набок Василь Артемович, Усик Андрій Федорович завозили корми на молочно-товарну ферму, а Горovenko Микола Федосійович і Головань Дмитро Михайлович на свино-товарну ферму першої бригади. Щоденно, постійно, за будь-якої погоди. Влітку потрібно було накосячити на полі зеленої маси і завезти на ферму тричі на день. Велика кількість русанівців працювала у тваринництві. Праця доярки, свинарки, телятниць, пташниць, чабана, конюха, фуражирів на фермі була надто важкою. Рано потрібно було приходити на ферму і пізно повертатися додому. Керівництво господарства намагалося на ферми залучати молодь, людей, котрі мали у сім'ї допомогу. Проте було багато жінок, у яких допомоги не було і приходилося їм встигати і дома по господарству, і відправити дітей до школи. Хіба можна перерахувати ті види робіт, які робила і робить сьогодні сільська жінка, яка має дітей, утримує господарство і працює на виробництві, організації чи установі.

Механізації на той час на фермах не було. Все робили тваринники вручну. Підреслю, що це був період, коли всього пройшло від закінчення війни більше тринадцяти років.

Молочно - товарну ферму №2 очолювала Анастасія Макарівна Довбиш. Вона уміло, по господарськи спарвлялася з обов'язками, була членом правління колгоспу. Працювала і на фермі, і в ланці. На другій дільниці першої бригади працювала одна з кращих доярок господарства Євдокія Степанівна Тарасенко. За високі показники у праці була нагороджена орденом Трудового Червоного прапора.

Доярками працювали Цибка Ганна Іванівна, Лопка Єфросинія Іванівна, Семеліт Мотря Луківна. На третій бригаді завідувала фермою Педько Софія Луківна. На свинофермі працювали Ченчик Ганна Миколаївна, Неділько Ганна Тимофіївна, які потім довго працювали доярками. На четвертій бригаді обслуговували свинопоголів'я Тернова Раїса Іванівна, Луценко Єфросинія Минівна. Молокопродукцію з ферм на центральний зливний пункт колгоспу, що розміщався на першій бригаді, перевозили Фандуль Максим Федорович, Сова Михайло Єфремович. А на Липову Долину молокопродукти відправляв Іван Миколайович Зозуля. Перевозили кінськими, обладнаними возами, за будь-якої погоди, дорога по селу і до райцентру була ґрунтова.

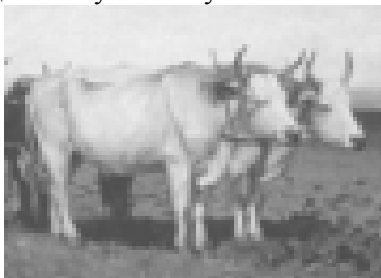

Не могло село обходитися без переробки зерна. Виробляли борошно для випічки хліба, переробляли зерно на ґрубий помел для згодовування свинопоголів'ю, робили крупи. Мирошниками, як їх називали тоді селяни, на бригадах були Пилип Григорович Кукавський, Вареник Іван Степанович, Захарченко Павло Панасович. Захарченко працював у новому млині і олійниці на другій бригаді, неподалік контори колгоспу. Вони були досвідченими мирошниками, свого часу працювали на вітряних млинах, що були у селі.

Коні були на селі завжди у пошані. Народна мудрість говорить: кінний пішому не товариш. Мало людей, що кінь у їхній долі не зіграв ніякої ролі. Чи то щось перевозив, чи орав город, чи їздив у гості, та мало чого було пов'язаного з кінськими. Говорять, що немає нічого прекраснішого «скачущого» коня, танцюючої жінки і корабля під вітрилами. Чомусь усі шукають підкову на щастя.

Всі конюхи, яких я пам'ятаю, любили коней, тому так старанно за ними доглядали. Василь Якович Худолій був конюхом на першій бригаді, Гоменко Петро Якович на четвертій, Іван Миколайович Фесун на третій. «Виручали» коней у тих випадках, коли їм було не під силу тягнути вантаж, - воли.

Побачити ярмо, як і волів, тепер можна на Сорочинському ярмарку. Тому і виклав на фото. Виготовляли ярма для волів сільські умільці. Робили це майстерно, підганяли ярмо по розміру шиї вола, щоб не муляло і було не важким. Намагалися робити з липи.

Воли запряжені в ярмо.

Ярмо для волів.

Привчити молодого бика ходити в ярмі було не легко. На це тратилося біля двох тижнів. Я за цим спостерігав у рідному селі і в Русанівці. На другій дільниці першої бригади, де я проживав не далеко від ферми, часто цим займалися.

Доглядали за волами на другій бригаді Маківський Федот Якович, а на першій - Безрукавий Тарас Гордійович, з котрим я часто спілкувався. Часто просив його наглядати за кіньми, які ставив біля ферми, коли приїздив на обід.

Була в колгоспі і така галузь: бджільництво. Бджільництво було у віданні зоотехніка, а обслуговувало рільничу галузь. Пасіки утримували не тільки для виробництва меду, як необхідного цінного продукту, а й для запилення багатьох рослин, зокрема еспарцету, соняшника, конюшини, люцерни, баштанних та овочевих культур, саду. Особлива увага приділялась запиленню гречки. Тому пасічники, ще коли планували посіви і особливо гречки, цікавилися у агронома, де її будуть сіяти, радили, де краще посіяти, цікавилися, де будуть посіяні інші медоносні культури, щоб планувати вивезення пасіки на поле. Пасічниками працювали Григорій Трохимович Бугай, Петро Федосійович Маківський. Всі професії в господарстві були необхідні,

важливі. Без них не можна уявити господарства. Там працювали люди скромні, трудолюбиві. Їх праця цінилася односельцями. В селі 58 чоловік були нагороджені державою за працю.

Колгосп співпрацював з сільською радою, сільським споживчим товариством, лікарнею, школою, місцевим лісництвом. Усе було взаємозв'язане. Сільпо села було одне з кращих у районі. Видною особою там був заступник голови Ізот Лукич Макієвський. Його здібності забезпечувати торгівлю села високо цінилися.

Довгий час у сільській раді працював Тесленко Григорій Прохорович. Забезпечував облік військовозобов'язаних. Окрім того, він був добрим працівником і заядлим курцем. Про це я знав, коли працював головою райвиконкому і бував у сільській раді, то він обіцяв мені кинути палити, та так і не кинув.

Пройшло багато часу, важко всіх пригадати, назвати поіменно всіх, з ким працював і кого знав. Вибачте, якщо кого не назвав, не ображайтеся, то лише з причини, що вже не пам'ятаю, та й мало залишилося у селі тих, хто міг би мені допомогти.

Добрі наслідки, зроблені русанівцями у селі і на полях, залишилися у пам'яті односельців, моєї пам'яті. І прізвища названих на сторінках спогадів продовжать пам'ять про них, хто читатиме книгу. Говорять, що людина живе допоки про неї пам'ятають. Хотів би закінчити спогади про Русанівку словами, що завжди нас люблять за те, що ми хороші. А насправді люблять нас тому, що хорошими є ті, хто нас любить, під одним узагальнюючим незабутнім, добрим, теплим і лагідним словом - РУСАНІВЦІ.

